

El pràcticum del Grau de Pedagogia: la implicació de l'estudiant en l'optimització de l'itinerari formatiu

COORDINACIÓ:

Sandra Martínez Pérez

AUTORIA:

Mercè Alòs Lladó, Assumpta Aneas Álvarez,
Fernanda Duprat San Martín, Montserrat Gurrera Lluch,
Maria Jesús Igual Calvo, Juan Llanes Ordóñez,
Laia Lluch Molins, Dolors Millán Guasch,
Sandra Martínez Pérez, Elena Noguera Piguem,
Begoña Piqué Simón, Núria Rajadell Puiggròs,
Maria José Rubio Hurtado i Ruth Vilà Baños

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Títol: *El pràcticum del Grau de Pedagogia: la implicació de l'estudiant en l'optimització de l'itinerari formatiu*

CONSELL DE REDACCIÓ

Directora: Teresa Pagès Costas (cap de la Secció d'Universitat, IDP-ICE. Facultat de Biologia)

Coordinadora: Anna Forés Miravalles, Facultat d'Educació

Consell de Redacció: Direcció de l'IDP-ICE; Antoni Sans Martín, Facultat d'Educació; Mercè Gracenea Zugarramurdi, Facultat de Farmàcia i Ciències de l'Alimentació; Jaume Fernández Borràs, Facultat de Biologia; Francesc Martínez Olmo, Facultat d'Educació; Max Turull Rubinat, Facultat de Dret; Sílvia Argudo Plans, Facultat Biblioteconomia i Documentació; Xavier Pastor Durán, Facultat de Medicina i Ciències de la Salut; Jordi Gratacós Roig, Facultat de Belles Arts; Rosa Sayós Santigosa, Facultat d'Educació; Pilar Aparicio Chueca, Facultat d'Economia i Empresa; M. Teresa Icart Isern, Facultat de Medicina i Ciències de la Salut (UFR d'Infermeria; Juan Antonio Amador, Facultat de Psicologia; Eva González Fernández, IDP-ICE (secretària tècnica), i l'equip de Redacció de l'Editorial OCTAEDRO.

Primera edició: novembre de 2018

Recepció de l'original: 01/12/2017

Acceptació: 08/03/2018

© Sandra Martínez Pérez (coord.)

© ICE i Ediciones OCTAEDRO, S.L.

Ediciones OCTAEDRO

Bailèn, 5, pral. - 08010 Barcelona

Tel.: 93 246 40 02 - Fax: 93 231 18 68

www.octaedro.com - octaedro@octaedro.com

Universitat de Barcelona

Institut de Ciències de l'Educació

Campus Mundet - 08035 Barcelona

Tel.: 93 403 51 75 - Fax: 93 402 10 61

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització del seus titulars, llevat de les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos al CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra.

ISBN: 978-84-17219-98-7

Disseny i producció: Serveis Gràfics Octaedro

ÍNDEX

AGRAÏMENTS	4
RESUM	5
ABSTRACT	6
1. INTRODUCCIÓ	7
1.1. Els estudiants del present i la seva identitat professional.....	9
1.2. El cas de l'estudiantat de Pedagogia.....	11
2. EL PRÀCTICUM AL GRAU DE PEDAGOGIA DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA	15
2.1. El sentit del pràcticum en la formació del graduat de Pedagogia.....	15
2.2. Les assignatures del pràcticum i la coordinació de l'equip docent.....	21
3. L'ESTUDIANT: PEÇA CLAU PER A LA INNOVACIÓ	33
3.1. El posicionament de l'estudiant respecte al pràcticum i el seu procés d'aprenentatge.....	33
3.2. La millora de l'itinerari formatiu: una experiència enriquidora	42
4. CONCLUSIONS, VALORACIONS	48
BIBLIOGRAFIA	53
ANNEXOS	56

AGRAÏMENTS

Volem fer constar el nostre reconeixement a l'equip docent de les tres assignatures del pràcticum de Pedagogia de la Universitat de Barcelona, al grup d'innovació docent consolidat PRAXIS (on ha estat vinculat el projecte) i a totes les persones, docents i estudiants que han estat participants del present projecte d'innovació docent i han contribuït a les seves reflexions. Sense les seves valuoses veus, mirades i aportacions no hauria estat possible portar a terme el procés de (re)conèixer el paper que tenen les pràctiques del Grau de Pedagogia i avançar cap a la gran tasca de fer un pràcticum millor.

També volem fer un agraïment al Programa de millora i innovació docent (PMID), actualment Programa de recerca, innovació i millora de la docència i l'aprenentatge (RIMDA), del Vicerectorat de Política Docent de la Universitat de Barcelona, que va concedir el projecte «Mirades, veus i posicionaments de l'estudiant en el seu procés d'aprenentatge. La interrelació entre les tres assignatures del pràcticum del Grau de Pedagogia» (2016PID-UB/011) i n'ha fet possible el desenvolupament.

I, especialment, volem donar les gràcies a tot l'alumnat del curs 2016–2017, que des del primer curs fins al quart han estat protagonistes del projecte, així com al professorat per la seva implicació i professionalitat: Eva Jover, Antonio Alcántara, Rosa Rodríguez, Alexandre Egea, Teresa Romañá, María del Carmen Alonso i Anna Gassol. A tots i totes vosaltres: gràcies!!!

RESUM

Aquest treball neix amb la voluntat d'identificar la importància que té la cerca de sinergies entre les institucions de pràctiques i la Universitat per a la construcció de marcs mentals i conceptuals compartits, així com per consolidar les bases del model d'avaluació actual del pràcticum del Grau de Pedagogia, on participen les tres mirades dels agents implicats: alumnat, professorat tutor de la Universitat de Barcelona i tutores de les organitzacions de pràctiques.

Al llarg d'aquest escrit, s'ha volgut implicar l'estudiantat en el seu procés d'aprenentatge —arran de les seves experiències i vivències—, amb el propòsit de millorar l'itinerari formatiu del pràcticum d'aquest grau universitari. Tots els seus elements sorgeixen del plantejament i la contextualització de l'estudiantat universitari actual i de la seva identitat professional, en una societat cada cop més complexa, global, canviant i innovadora.

D'aquesta manera, es concep el pràcticum com un element essencial per a l'adquisició de competències i coneixements que contribueixen al desenvolupament formatiu i a la construcció de la identitat professional de l'alumnat universitari. Aquest treball ofereix un panorama sobre l'estat i els reptes de les tres assignatures del pràcticum i proporciona una comprensió més gran de la necessitat de canvi i interrelació per a la qualitat del procés d'aprenentatge en educació superior dels alumnes del Grau de Pedagogia. Es ressalta, així, la necessitat dels professionals d'estar en constant formació. Un treball de veus, mirades i posicionaments per la reflexió i les opinions que suposa i alinea reptes per a la formació acadèmica i universitària de la figura del pedagog.

Paraules clau: *pedagogia, pràcticum, estudiantat, itinerari formatiu, educació superior.*

ABSTRACT

This work was created with the aim of identifying the importance of the search for synergies between the practical centers and the University, for the construction of shared mental and conceptual frameworks, as well as to consolidate the bases of the current assessment model of the Practicum of the degree of Pedagogy, where the three views of the agents involved are involved: students, tutors of the University of Barcelona, and mentors of the practical centers.

Throughout this paper, students have been interested in their learning process, based on their experiences and experiences, to improve the training itinerary of the Practicum of degree in Pedagogy. All its elements arise from the approach and contextualization of current university students and their professional identity, in an increasingly complex, global, changing, and innovative society.

In this way, the Practicum is conceived as an essential element for the acquisition of skills and knowledge that contributes to the training development and the construction of the professional identity of the university students. This work offers an overview of the state and the challenges of these subjects and provides a better understanding of the need for change and connect for the quality of the learning process in higher education of the students of the degree of Pedagogy; highlighting the need for professionals who are in constant training. This work provides voices, looks, and opinions to think about and believe what supposes, and aligns challenges for the academic and university formation of the figure of the pedagogue.

Keywords: *higher education, formative itinerary, pedagogy, Practicum, student.*

I. INTRODUCCIÓ

˘ **Sandra Martínez Pérez**

˘ **Juan Llanes Ordóñez**

Des de diverses mirades, i atenent els requeriments de l'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES), l'esforç de les facultats per adaptar-s'hi i la quantitat i rellevància de treballs acadèmics al voltant del pràcticum, s'han anat delineant diferents concepcions respecte al pràcticum. Aquestes mirades s'han plasmat compartint i discutint sobre les experiències en presentacions en congressos i publicacions.

D'una banda, les investigacions que s'han dut a terme els últims 15 anys han possibilitat repensar les concepcions sobre pràctiques professionals, cosa que s'ha anat evidenciant en millores significatives en el desenvolupament de les assignatures de pràctiques. I, de l'altra, ens han posicionat a qüestionar-nos sobre quin paper té la formació inicial en l'estudiantat i en la societat en què ens trobem. Quina millora podem oferir per tal de vincular la teoria amb la pràctica? Quina col·laboració cal establir entre la Universitat i els àmbits professionals? Com es va construint la identitat en el món de la pedagogia?

Per tal de donar resposta a les qüestions plantejades hem estat treballant entorn a dos eixos: a) Identificar la importància que té la cerca de sinergies entre les institucions de pràctiques i la Universitat per a la construcció de marcs conceptuals compartits (Graell *et al.*, 2015; Martínez, Rajadell, Aneas i Vilà, 2016), i b) Consolidar les bases del model d'avaluació actual del pràcticum del Grau de Pedagogia, on participen les tres mirades dels agents implicats: alumnat, professorat tutor de la Universitat de Barcelona i tutores dels centres de pràctiques (Vilà *et al.*, 2015).

Continuant amb aquesta línia, neix el projecte d'innovació docent «Mirades, veus i posicionaments de l'estudiant en el seu procés d'aprenentatge. La interrelació entre les tres assignatures del pràcticum del Grau

de Pedagogia», la finalitat del qual ha estat implicar l'estudiantat en el seu procés d'aprenentatge —arran de les seves experiències i vivències— amb el propòsit d'optimitzar l'itinerari formatiu del pràcticum.

D'aquesta manera, per fer-ne partícip l'alumnat hem partit de tres objectius específics:

- a) Dotar de coherència i fer visible la interrelació entre les tres assignatures (Professionalització i Sortides Laborals I, Professionalització i Sortides Laborals II, i Pràctiques d'Implicació) que configuren la matèria troncal obligatòria del pràcticum del Grau de Pedagogia, incidint en les aportacions de l'alumnat.
- b) Incorporar-hi l'alumnat, com a peça clau i fent-l'en partícip, per dotar de significat el seu procés d'aprenentatge i la seva pràctica professionalitzadora.
- c) Proposar un recurs digital, per exemple el blog digital, a l'alumnat com a eina per la pròpia metareflexió del seu procés d'aprenentatge, en el seu pas per la matèria del pràcticum.

Amb aquests reptes, iniciem la nostra (auto)crítica i reflexió sobre el paper que apleix el professorat universitari com a tutor, i què podem aportar —mitjançant els espais establerts a les aules— als estudiants per tal que puguin tenir un procés d'aprenentatge on es posin en joc els coneixements, les competències i les habilitats adquirides a la Universitat. Però, sobretot, des del grup d'innovació docent PRAXIS (GIDUB-13/149), es pren consciència de la necessitat de relacionar l'adquisició de coneixements teòrics amb la pràctica professional des dels inicis del grau universitari. Per aquest motiu, ens qüestionem: Com es posiciona l'alumnat durant el seu procés d'aprenentatge respecte a l'experiència del pràcticum? Com es poden recollir les seves mirades i veus al llarg de tot aquest procés?

Des de la nostra pròpia experiència docent i investigadora, considerem necessari enfortir els lligams entre acció, recerca i formació, entre la teoria i la pràctica, en què el coneixement de la realitat i dels contextos socioeducatius per part de l'estudiantat, professorat i altres agents implicats, ajudin a optimitzar i ajustar la formació dels professionals. I, per aquesta raó, i continuant amb el nostre interès per seguir avançant

per a la millora i la innovació en el marc de la matèria del pràcticum de Pedagogia, presentem un nou projecte centrat a pensar i dissenyar noves propostes d'innovació en què l'estudiant és la peça clau de tot el procés.

1.1. Els estudiants del present i la seva identitat professional

El psicòleg Jeffrey Arnett (2004) va desenvolupar el terme *adult emergent* i concep el creixement humà com a epigènesi de la identitat, expressant i referint-se al pla prefixat de desenvolupament. Cada fase del desenvolupament es configura al voltant d'una crisi específica, de manera que el creixement humà es pot representar com una sèrie de conflictes interns i externs, que la personalitat vital suporta, reemergint de cada crisi amb un acuitat sentiment d'unitat interior que es transfeireix a la crisi següent.

Autors com Casal (2001) i Cardenal (2006) fan referència a la realitat de l'adult jove, moment en què s'aprèn a ser autònom i competent socialment, entre altres aprenentatges. Guichard (2013) descriu cinc aspectes que caracteritzen l'adult emergent definit per Arnett, i ajuda, d'aquesta manera, a la seva comprensió: a) l'exploració de la identitat principalment en l'àmbit afectiu i laboral; b) la inestabilitat a l'hora de construir el projecte de vida perquè sotmet les seves decisions a contínues revisions; c) el fet de centrar-se en un mateix, perquè es passa de l'adolescència viscuda en família al compromís de relacionar-se amb els altres; d) el sentiment d'estar entre dues etapes frontereres: deixar l'adolescència i entrar en l'adulthood; i e) l'edat del que és possible, en anticipar-se a la varietat de futurs possibles.

Estem davant d'un adult que es pren més temps per indagar sobre el seu desenvolupament personal (identitat) i sobre el seu futur professional, permetent-se més assajos fins a decantar-se per una via específica en la seva trajectòria laboral. Autors com Bauman (2001) parlen de l'«individu de l'aquí i de l'ara», subjecte a nombroses revisions de les seves experiències i exploracions; un adult que revisa constantment els seus projectes de vida, en contínua inestabilitat (Arnett, 2004). Aquesta nova forma de fer i actuar condicionarà les seves relacions, la forma

d'entendre el propi procés d'ensenyament-aprenentatge, l'orientació i les relacions entre professorat i alumnes.

En el cas de la Universitat, es té el repte i la preocupació de contribuir a l'ocupació dels estudiants des d'una perspectiva d'ocupabilitat. I es contribueix a la perspectiva de *life design*, en què hi ha dues competències essencials: l'adaptabilitat professional i la identitat (Savickas, 2012; Savickas *et al.*, 2009; Traveset, 2006). Així, doncs:

Plantejar-se el tema de *la identitat* suposa transitar per la seva multidimensionalitat i complexitat, per tal com és un terme que abasta allò cultural, social, psicològic, sexual, personal, entre d'altres, la qual cosa ens col·loca davant d'un conjunt de situacions que incideixen directament en la manera com cada ésser humà es concep en diferents àmbits d'actuació. Llavors, s'assumeix *la identitat* com a dinàmica i progressiva d'acord amb les interaccions en què estem immersos com a subjectes pertanyents a un context determinat. (Sayago, Chacón i Rojas, 2008: 552)

En el desenvolupament de la trajectòria acadèmica i professional, s'hauran de considerar els elements que mediatitzen l'estudiant: identitat (autoconeixement, imatge, eleccions, interessos, entre d'altres), increment de l'autonomia, integració de les competències transversals i específiques, creixement de les emocions i construcció del projecte de vida, com a elements clau del procés, tot i saber que poden sorgir nous elements depenent del context i el moment. Aquests elements tenen un paper fonamental en l'evolució del desenvolupament professional, en l'enteniment de la carrera, en la implicació de la pròpia autogestió i, en definitiva, en la capacitació per a l'ocupabilitat (Chickering i Reisser, 1993; Cheung i Guichard, 2009; Dias, 2010). Per la seva banda, Loureiro (2012) assenyala que són les competències d'autogestió les més relacionades amb el desenvolupament de la pròpia identitat i de la construcció de la cursa (més en sintonia amb la connexió realista del mateix mercat de treball), és a dir, les determinants en l'obtenció i manteniment de la feina.

El procés de formació de la identitat, per tant, és un component interessant en el creixement, maduració i desenvolupament dels joves i gestió de les seves carreres (Stryker i Burke, 2000). Hall (2002) apel·la al valor

de la identitat i la defineix com una construcció complexa i polifacètica pel que fa a la manera en què un individu es percep i es relaciona amb els altres. Aquesta identitat actua com una brúixola de coneixement que motiva hom a activar-se amb l'objectiu d'ajudar a crear i/o aprofitar les oportunitats que responguin a les aspiracions de la pròpia carrera (Ashforth i Fugate, 2001). Per a molts, consta d'una extensió de l'ocupabilitat (Fugate, Kinicki i Ashforth, 2004; O'Regan, 2009).

Des d'aquesta nova perspectiva, la persona és més activa en la construcció i determinisme professional i les institucions acompleixen un paper essencial d'ajuda, contribuint al seu desenvolupament. Potser el plantejament hauria de poder conjugar elements dels dos conceptes de carrera i apostar per un tercer en què es potenciï la construcció autònoma de la carrera i s'incideixi en la importància del context per al seu desenvolupament final des d'una perspectiva de corresponsabilitat. Lent i Brown (2013) aporten que en aquest procés, entès des d'una perspectiva genèrica, el context influeix en la posició final i ocupació del treballador, i la persona té capacitat de controlar aspectes de la seva pròpia carrera, dirigint accions per a la consecució final dels seus èxits, participant de manera activa en l'elecció professional i el seu desenvolupament, anticipant-se a les possibilitats, reflexionant sobre si mateix, tenint en consideració la relació amb el context i adequant, constantment, les seves metes professionals després de la revisió de les seves possibilitats. Es conclou, així, que el terme *autogestió* respon no tan sols a qüestions individuals, sinó també a la interacció amb l'entorn, mobilitzant noves conductes; atès que, com a éssers socials, les persones estan mediatitzades pel context social, respectant les seves possibilitats i límits.

1.2. El cas de l'estudiantat de Pedagogia

La professió del pedagog és una professió complexa. La seva intervenció i actuació recull un ventall ampli d'àmbits i funcions, que comparteix amb altres professionals en espais i trets. De manera concreta, el Col·legi de Pedagogos de Catalunya defineix el pedagog com:

L'expert/especialista en processos —de canvi— educatiu i formatiu en persones, grups i comunitats, des de la intervenció, coordinació, disseny, anàlisi i reflexió. Al llarg de tota la vida i des de tots els contextos i en tots els àmbits on es desenvolupa la persona: social, familiar, educatiu —formal, no formal i informal—, formatiu, laboral, de lleure, cultural... (COPEC, 2016: 4)

És per aquest motiu que cal desenvolupar certes capacitats, habilitats, coneixements i destreses, i treballar des dels inicis el valor de la professió en el nostre alumnat i la seva trajectòria, per tal de dotar de sentit i significat la seva identitat com a professional; cosa que s'aconsegueix essent participat des del primer moment en la presa de decisions del seu procés formatiu.

Així doncs, el professional de la pedagogia ha de desplegar competències que el condueixin a actuar de manera reflexiva davant de la complexitat de la societat actual, una societat líquida, global, interdisciplinària i oberta-transformadora; intervenir en diferents col·lectius; exercir en diverses institucions, i indagar i especialitzar-se en temàtiques concretes. Aquesta posada en acció (interpretar canvis, gestionar programes, recursos i/o projectes, fer recerca, dissenyar, avaluar, assessorar, etc.) els porten a desenvolupar les seves funcions en tres contextos o àmbits: el formal (impartició de programes reglats, assessorar i donar suport), el social (promoció del benestar de les persones, de la integració sociolaboral i la cohesió social) i el d'empresa (actuacions adreçades a l'elaboració de recursos i material, gestió cultural i de persones). Aquests àmbits i competències conviden a repensar la seva identitat, les seves funcions i els seus perfils.

A partir de la investigació duta a terme sobre la inserció professional i gestió de la carrera de titulats en Pedagogia del context català (Llanes, 2015), es va determinar que els aspectes personals són fonamentals en la formació de la identitat professional. Realitat apressada davant la nova construcció de la carrera professional.

Per tant, és fonamental que durant el període formatiu l'alumnat connecti amb les activitats laborals que haurà de fer en el futur; d'aquesta manera es va gestant la seva pròpia identitat professional. Aquells que durant la seva formació universitària connecten amb l'àmbit professi-

onal relacionat amb la formació triguen menys temps a accedir a feines com a professionals de la pedagogia un cop obtingut el títol. A més, la xarxa de contactes és la primera via d'inserció, xarxa que s'ha d'anar teixint a la Universitat i a fora des de l'inici de la formació. Per tant, a la Universitat del segle XXI no calen únicament estudiants capaços d'aprendre autònomament, sinó persones amb una gran capacitat de proactivitat i actitud previsor de cara a la seva inserció laboral.

En aquest sentit, la Universitat té un paper promotor, tot i que la investigació ha demostrat que encara queden actuacions pendents per aconseguir el triangle entre Universitat, estudiant i societat. A manera d'exemple, cal vincular l'estudiant amb els serveis d'orientació de la Universitat, calen pràctiques no curriculars, pràctiques curriculars o experiències pròpies de l'aprenentatge servei. Una altra acció imprescindible és la vinculació amb els col·legis oficials o la sindicació activa.

Durant el període a la Universitat, la formació no ha de ser únicament tècnica sinó cada vegada més personal. Cal treballar en el diagnòstic i desenvolupament de les competències específiques i transversals. En aquest estudi s'han ressaltat les pràctiques, el treball en equip, la formació en idiomes i la manera de ser; i, en conjunt, les interpersonals i les sistèmiques. I, a més, l'oportunitat sinèrgica dels interessos, les motivacions i les expectatives en el desenvolupament de l'ocupabilitat (Schlossberg, 2008). S'han de treballar de manera connectada i gradual al llarg del període formatiu, perquè la persona en última instància sigui capaç d'albirar el seu itinerari i construir el seu perfil professional.

En aquest sentit, l'aposta —no tan sols a la Universitat, sinó en altres instàncies— és treballar a partir de models de gestió personal del grau, afavorint que l'estudiant es conegui a si mateix al llarg del seu procés de desenvolupament, maduratiu i formatiu. El professor universitari, en el seu paper d'orientador, haurà de continuar amb la implementació d'estratègies i amb les instruccions per aconseguir els objectius. Al seu torn, l'estudiant haurà de dur a terme un pla d'acció que, en el cas dels futurs pedagogs entrevistats, ha estat mediatitzat per la formació continuada i pel valor que per a ells ha adquirit la seva carrera professional. La institució s'hi ha d'implicar oferint orientació i propiciant espais on els estudiants puguin construir i gestionar el seu projecte

professional (Romero, Álvarez, Seco i Lugo, 2014). Han incidit, a més, que el suport de la institució contribueix a la seva motivació i els dona poder en la presa de decisions per a la transició i la posterior inserció laboral. L'Espai Europeu d'Educació Superior (EEES) treballa en aquesta línia: des de la dimensió social s'incideix en la formació d'estudiants actius, promovent valors que contribueixin al seu enriquiment personal i professional per coadjuvar, així, en el desenvolupament de l'ocupabilitat.

2. EL PRÀCTICUM AL GRAU DE PEDAGOGIA DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

- ˘ **Sandra Martínez Pérez**
- ˘ **Dolors Millán Guasch**
- ˘ **Assumpta Aneas Álvarez**
- ˘ **Fernanda Duprat San Martín**
- ˘ **Núria Rajadell Puiggròs**
- ˘ **Elena Noguera Pigem**
- ˘ **Ruth Vilà Baños**
- ˘ **Maria José Rubio Hurtado**

2.1. El sentit del pràcticum en la formació del graduat de Pedagogia

Les pràctiques universitàries contribueixen al desenvolupament formatiu integral (competències personals, laborals, tècniques, metodològiques, participatives i valors que apuntalen cap a la innovació, la creativitat i l'emprenedoria) dels i de les joves estudiants. Tenen l'objectiu de complementar els aprenentatges més teòrics assolits durant la carrera amb la seva posada en pràctica en entitats i empreses (de caire nacional i internacional). Partint d'aquest caràcter més formatiu, això no implica, per part de les institucions, que s'hagi d'establir una relació laboral; sinó acollir estudiants per tal de conèixer el funcionament de les entitats i les metodologies de treball dins d'una realitat professional, i obtenir una experiència que els faciliti la inserció al mercat laboral. (Martínez, Saénz i Ferrer, 2015: 8)

Catalunya ha estat pionera en la renovació pedagògica des del segle XIX, amb iniciatives, institucions i figures destacades en la pedagogia, amb una projecció nacional i internacional (Emili Mira, Pere Roselló, Rosa Sensat, Alexandre Galí, Alexandre Sanvisens, entre altres). Aquesta riquesa ha generat un permanent debat sobre tots els camps de la Pedagogia.

Les transformacions socials, productives, econòmiques i tecnològiques que han caracteritzat la societat mundial des de finals del segle XX han valorat com mai la formació i l'educació com una estratègia clau per al desenvolupament de la persona, l'avanç del coneixement, la justícia social i la competitivitat econòmica de la societat, en el nostre cas de la societat catalana. Es necessiten, més que mai, professionals especialistes en innovació social que, aplicant idees innovadores a problemes socials, regulin la seva transferència a altres contextos i necessitats si són avaluades positivament. El pedagog o la pedagoga serà, doncs, un agent clau en la innovació social (Georges i Goldsmith, 2010) i el desenvolupament endogen mitjançant la investigació, el disseny, l'organització i implementació de processos i estratègies que tinguin com a meta l'aprenentatge, el desenvolupament de persones, comunitats, organitzacions i territoris en les diverses vessants que puguin considerar.

Per complir aquest objectiu, el títol de Grau en Pedagogia de la Universitat de Barcelona ha apostat per un perfil en el qual la competència tecnològica del graduat i la seva orientació internacional i interdisciplinària el capaciten per treballar en escenaris i amb professionals de camps molt diversos, amb la responsabilitat principal de liderar, assessorar i/o gestionar programes, serveis i processos en els quals l'educació, la innovació i el desenvolupament humà sigui un dels objectius. Es concep, doncs, com un perfil polifuncional, interdisciplinari i flexible, que podrà especialitzar-se en posteriors programes de postgrau, en relació amb un context professional concret, un col·lectiu, unes tècniques o altres referents, i que, de base, li permetin desenvolupar amb professionalitat un bon nombre dels rols i funcions de la professió.

Davant el risc de la fragmentació és fonamental modificar la nostra relació amb el coneixement, orientant-lo a la seva gestió i no tant a la seva acumulació. És habitual que termes com *habilitats*, *coneixements*, *capacitats* i *competències* s'utilitzin de forma intercanviable. D'aquesta manera:

- Els trets i les característiques personals són els fonaments de l'aprenentatge, la base innata des de la qual es poden construir les experiències subsegüents. Les diferències en trets i característiques ajuden a explicar per què les persones trien diferents experiències d'apre-

mentatge i adquireixen diferents nivells i tipologies de coneixements i habilitats.

- Els coneixements, les habilitats i les actituds es desenvolupen a partir de les experiències d'aprenentatge, que, si es defineixen d'una manera àmplia, inclouen tant l'escola com la feina, la família, la participació social, etc.
- Les competències són combinacions de coneixements, habilitats i actituds adquirides.
- Les demostracions comporten l'aplicació de les competències apreses en contextos específics.

Com que les competències són el resultat de combinar coneixements i habilitats, és evident que en un procés formatiu complex com el de l'educació superior, de durades llargues, les competències no es desenvoluparan de manera més o menys completa fins als moments finals d'aquest procés.

En aquest sentit el graduat en Pedagogia és un professional expert en sistemes i processos educatius i la formació el capacita per al desenvolupament de les funcions generals següents:

- Dissenyar programes, accions, projectes i recursos educatius i formatius.
- Gestionar i avaluar els programes, accions i projectes dissenyats i implementats.
- Dissenyar, implementar i avaluar activitats formatives.
- Assessorar sobre aspectes que conformen situacions educatives en diferents contextos formatius.

Els àmbits d'intervenció i les professions del pedagog de la Universitat de Barcelona són:

- Context educatiu: formador i assessor pedagògic; orientador personal, acadèmic i pedagògic; assessor en gabinets especialitzats i dissenyador de materials educatius.
- Context social: director i tècnic superior en l'àrea d'educació, serveis socials, personals, culturals, de justícia, etc. (administracions i entitats privades); director i tècnic de centres socioeducatius i culturals;

assessor pedagògic en associacions i entitats de caràcter socioeducatiu i cultural; director i gestor de projectes i iniciatives de desenvolupament humà sostenible, i mediador socioeducatiu i cultural.

- Context empresarial: gestor, tècnic i formador en les organitzacions; orientador professional i laboral; productor i assessor pedagògic en editorials; gestor de projectes culturals i patrimonials; dissenyador de programes educatius amb mitjans tecnològics; assessor pedagògic en mitjans de comunicació, museus i projectes culturals, i especialista en processos d'innovació educativa i formativa.

La fonamentació teòrica o **el sentit del pràcticum del Grau de Pedagogia** es basa en les aportacions de Barnett (2002), que emfatitza la importància de la comprensió i la reflexió cognitiva dels processos de vida com a mitjà per a l'aprenentatge, la intervenció i regulació, i l'aprenentatge experiencial de Kolb (1984). En definitiva, s'aposta clarament pel model d'un professional reflexiu (Schön, 1992).

A partir de les contribucions de Zabalza (2011), el sentit global de les assignatures de pràcticum del títol de Grau de Pedagogia de la Universitat de Barcelona està orientat a «enriquir la formació bàsica complementant els aprenentatges acadèmics amb l'experiència en entorns de treball». Per tant no és un pràcticum orientat a l'aplicació del que s'ha après, o a l'assoliment d'una ocupació, o a completar la formació general amb una altra de més especialitzada. Com que l'adquisició de competències és el resultat de combinar coneixements i habilitats, és evident que en un procés formatiu complex com el de l'educació superior, de durades llargues, les competències no es desenvoluparan de manera més o menys completa fins als moments finals d'aquest procés i es demostraran en un context concret.

Aquest context comporta una sèrie de requeriments vinculats a la realitat de l'organització específica i el mateix sector o subsector d'activitat. Al llarg de les assignatures del pràcticum, cal incidir d'una manera prioritària en aquesta contextualització, desenvolupant en l'alumnat la competència tant d'avaluar aquest context com d'actuar segons els seus referents. Es considera, doncs, que les experiències del pràcticum han d'aconseguir un equilibri entre la dimensió intersubjectiva i l'objectiva. És a dir, la persona configura, dona sentit i construeix la seva

pròpia professionalitat a partir de les seves experiències subjectives però, paral·lelament, ho demostra amb comportaments i resultats professionals i d'aprenentatge objectivables.

El pràcticum implica una immersió en un escenari real laboral i l'inici d'una socialització professional, que va més enllà del projecte professional plantejat en aquest moment de transició per a l'alumnat. Requereix un context organitzatiu que permeti la plena activació i exercici de les competències professionals del grau, segons una actuació real, autònoma i que suposi en l'alumnat l'assumpció de la plena responsabilitat en la seva execució. Així, la immersió en l'organització de pràctiques demana a l'alumnat que respongui a les exigències del lloc, que faci front als requeriments i necessitats generades per l'operativa, l'estratègia i l'organització. També que resolgui els diversos problemes sorgits pel factor humà, material i tècnic, inherent al funcionament de qualsevol institució en la qual pugui treballar un pedagog o una pedagoga. Tot això requereix que l'alumnat disposi del «cúmulo de recursos (sabers) competencials a activar» (Tejada, 2006: 137) i, per tant, només es pot concebre al final del procés de formació institucionalitzada i en etapes llargues a la institució de pràctiques.

Per tant, les pràctiques són activitats formatives i la seva màxima finalitat és afavorir l'adquisició de competències sociolaborals per preparar l'estudiantat per exercir la seva professió. L'alumnat va adquirint una sèrie de competències al llarg del grau que després haurà de posar en marxa, com, per exemple, el treball en equip, la proactivitat, la reflexió, la flexibilitat, l'adaptació al canvi, les habilitats comunicatives o la presa de decisió. En efecte, segons Martínez, Sáenz i Ferrer (2015: 8-9), els objectius d'aquestes pràctiques són:

- Conèixer, de primera mà, la diversitat d'institucions, amb la finalitat de fomentar l'esperit (auto)crític sobre tot allò que passa a l'entorn en general, i a les entitats en particular.
- Vincular, aplicar i complementar la teoria i coneixements adquirits al llarg de la formació acadèmica universitària en una entitat; per tal d'assolir experiències i aprenentatges vivencials, complexos i significatius per a la seva professió i la construcció de la seva identitat professional.

- Desenvolupar competències, habilitats i destreses relacionades amb estratègies de comunicació i col·laboració amb altres professionals i amb altres agents implicats en l'activitat professional.
- Detectar, analitzar i elaborar informes i memòries tècniques en relació amb les necessitats i directrius de les entitats.
- Dissenyar i elaborar programes, accions, projectes i materials segons les necessitats i els recursos de les institucions.
- Donar respostes socioeducatives a les necessites emergents de la nostra societat.
- Augmentar la participació i col·laboració entre Universitat i societat, per tal de fomentar el compromís social i ètic.
- Catalitzar les pràctiques com a possible pont entre el món universitari i la inserció laboral.

Així doncs, per poder assolir aquests objectius caldrà, d'una banda, incidir en les emocions, en la dimensió dels subjectes, en el fet que es vegin inserits en una realitat directament relacionada amb la seva activitat professional, en un espai on s'hagin d'adaptar a les regles del lloc, a les exigències i necessitats del moments i del context, a les emocions i demandes. I, de l'altra, caldrà comptar amb institucions de pràctiques que vulguin acollir el nostre estudiantat i, a més, vulguin transmetre experiències formatives de qualitat.

Seguint aquest marc, el pràcticum es comença a visualitzar com una magnífica oportunitat d'aprenentatge en què les fortaleeses i febleses es fan visibles per tal de donar pas a les oportunitats de creixement, d'evolució, d'autocrítica, de reflexió i de compartició. No l'hem de concebre només com un espai on es troben la teoria i la pràctica, «sinó la interconnexió entre el món formatiu i el món productiu [...], on es desenvolupen coneixements, habilitats i actituds pròpies d'un acompliment professional mitjançant activitats professionals en contextos i situacions reals» (Tejada i Ruiz, 2013: 94).

2.2. Les assignatures del pràcticum i la coordinació de l'equip docent

El pràcticum del Grau de Pedagogia de la Facultat d'Educació de la Universitat de Barcelona està encaminat a la professionalització i està dividit en tres assignatures de caire obligatori (vegeu la taula 1). Cada assignatura presenta les seves característiques i especificitats, alhora que totes tres miren de representar un disseny progressiu, integrador i holístic: Professionalització i Sortides Laborals I (PLS I), Professionalització i Sortides Laborals II (PLS II) i Pràctiques d'Implicació, conegudes com a Pràctiques Externes (PEX).

Taula 1. Assignatures del pràcticum al Grau de Pedagogia

1r curs: PLS I	<ul style="list-style-type: none"> • Aporta a l'alumnat els primers coneixements al món laboral, les diferents sortides professionals i diverses eines per desenvolupar les pròpies expectatives.
3r curs: PLS II	<ul style="list-style-type: none"> • Procés de realització d'un simulacre de la realitat professional en el desenvolupament d'un projecte d'autoocupació i empenedoria. • Preparació per desenvolupar competències de recerca d'eines en el mercat laboral.
4t curs: PEX	<ul style="list-style-type: none"> • Incorporació a una institució externa a la Universitat per fer visibles les competències personals i professionals i reflexionar-hi. • A la Universitat: seminaris de pràctiques reflexives → tutorització grupal + tutorització individual.

L'assignatura **Professionalització i Sortides Laborals I (PLS I)** es duu a terme al primer curs del grau, al segon semestre, i és de caràcter obligatori i presencial. Consta de 6 crèdits ECTS. Es planteja com una primera aproximació al perfil professional i a la configuració de la pròpia identitat professional.

Els objectius bàsics a assolir pel que fa al coneixement segons el seu pla docent¹ són:

1. Vegeu el pla docent de l'assignatura Professionalització i Sortides Laborals I (PLS I) a: <http://www.ub.edu/grad/plae/AccesInformePD?curs=2016&codiGiga=360727&idio-ma=CAT&recurs=publicacio>.

1. Conèixer les sortides professionals del pedagog amb una visió actual i projectada al futur.
2. Conèixer els diversos àmbits d'intervenció professional relacionats amb el Grau de Pedagogia.
3. Prendre consciència de la diversitat de situacions de treball del pedagog, de les funcions generals i específiques exigides, dels avantatges i inconvenients i de les vies d'accés.

És una matèria que recull tres grans blocs temàtics:

- Un primer bloc relacionat amb el treball de les competències transversals per a l'exercici del i de la professional de la pedagogia, com ara les habilitats de comunicació, la relació interpersonal i tot un coneixement d'un mateix, entre altres.
- El segon està vinculat al món laboral, busca les sortides professionals i posa la mirada en la seva polivalència.
- El tercer i últim bloc és una reflexió sobre el propi itinerari curricular.

Aquests objectius i blocs es posen en joc mitjançant activitats que faciliten que l'alumnat s'aproximi a la professió i a la realitat. Entre aquestes activitats hi ha des d'exposicions dialogades o participació grupal sobre la temàtica del programa, recerca i discussió bibliogràfica de lectures i articles, activitats conjuntes amb altres grups (Pla d'acció tutorial, pràctiques d'iniciació professional), la presentació dels diferents serveis de la Universitat (Servei d'Atenció a l'Estudiant —SAE—, Oficina d'Aprenentatge i Servei —ApS—, Observatori de l'Estudiant...), fins a serveis externs, com el Col·legi Oficial de Pedagogs de Catalunya (COPEC). Fins i tot són activitats que busquen la plena immersió en la realitat professional i que plantegen la necessitat de dissenyar i fer entrevistes o visites a professionals de les institucions o alumnes que estan cursant l'assignatura de PEX.

En relació amb l'avaluació, pel fet de ser una matèria obligatòria, l'assistència i participació tenen un pes considerable, i les activitats, els treballs o projectes també són elements essencials.

La segona assignatura que compon el pràcticum de Pedagogia, **Professionalització i Sortides Laborals II (PSL II)**, es duu a terme al tercer curs del grau, al segon semestre, i també és de caràcter obligatori i presencial. Consta de 6 crèdits ECTS. El propòsit d'aquesta assignatura és integrar tots els coneixements adquirits i expressar les experiències viscudes en situacions de pràctiques «simulades». Els objectius bàsics a assolir pel que fa al coneixement segons el seu pla docent² són:

- Utilitzar estratègies de raonament per analitzar, combinar i sintetitzar dades/informació en una o més situacions pràctiques simulades associades a la professió que es plantegen.
- Identificar necessitats d'aprenentatge que permetin comprendre més bé les situacions.
- Identificar els principis i conceptes que es puguin aplicar a altres situacions, a partir del coneixement obtingut, tot integrant diversos coneixements i recursos.
- Identificar i analitzar els diferents aspectes que configuren el mapa professional del pedagog i la pedagoga.
- Comprendre l'existència de diverses variables que determinen les dinàmiques professionals i la mateixa ocupabilitat i així analitzar l'accés a l'ocupació i a l'autoocupació.

Els continguts es treballen entorn de dos grans blocs, els quals intenten que l'alumnat prengui consciència de la seva identitat a partir de l'entramat de coneixements, praxis i reconeixement social:

- Un primer bloc que focalitza la mirada en una o més situacions simulades i relacionades amb la professió del pedagog o pedagoga des dels tres àmbits on poden intervenir: social, educatiu i empresa; i tenint en compte la diversitat d'organitzacions i els continguts acadèmics específics.
- I un segon, on l'eix rau en la pròpia construcció de la identitat professional, tant individual com col·lectiva, a partir de l'autoconeixement i l'autoanàlisi personal i professional.

2. Vegeu el pla docent de l'assignatura Professionalització i Sortides Laborals II (PSL II): <http://www.ub.edu/grad/plae/AccesInformePD?curs=2016&codiGiga=360728&idio=ma=CAT&recurs=publicacio>.

Quant a la metodologia, si fixem la mirada en la simulació de la realitat, cal treballar en l'aprenentatge basat en problemes (ABP). A partir de situacions problemàtiques que integren diversos recursos i interrogants l'estudiantat ha d'elaborar un mapa dels recursos professionals d'un àmbit professional específic aplicant diverses estratègies de recollida d'informació. De tal manera, s'aplica l'aprenentatge per projectes, abordant també l'emprenedoria en grup, seminaris i visites a diverses institucions.

L'avaluació és formativa, reflexiva i continuada, amb elaboracions derivades de les diferents experiències d'aprenentatge, mitjançant una memòria descriptiva i un mapa balanç de les competències.

Les Pràctiques d'Implicació, conegudes com a **Pràctiques Externes (PEX)**, consten de 18 crèdits ECTS i s'ofereixen al quart curs del grau. Aquesta assignatura és anual, presencial (Universitat i organització) i obligatòria.

Els objectius principals a treballar, segons el seu pla docent,³ són:

- Analitzar i descriure les organitzacions en un context global, complex, imprevisible, interdisciplinari i amb pocs recursos, per tal de dissenyar o desenvolupar programes, accions, projectes, materials o dispositius educatius i formatius adaptats al context concret de les pràctiques.
- Exposar i integrar els coneixements apresos al llarg de la formació acadèmica universitària.
- Elaborar i redactar informes o memòries tècniques segons les directrius i necessitats de les institucions.
- Fer un procés d'autoconeixement i autoanàlisi personal i professional que alhora ajudi a reflexionar i fer una crítica sobre el que passa en el propi entorn, en l'organització i en un mateix.
- Construir una identitat individual professional i col·lectiva.
- Elaborar estratègies per accedir a l'ocupació i l'autoocupació.
- Tenir un món i una cultura de la professió.

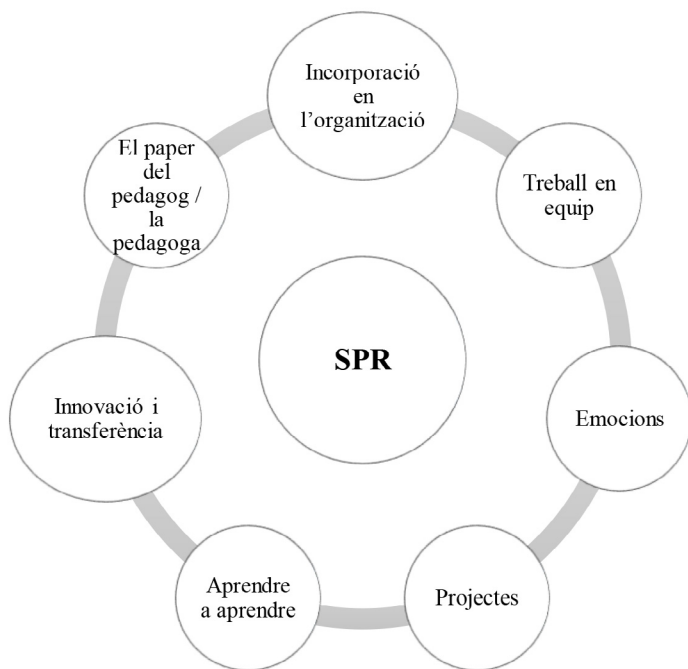
3. Vegeu el pla docent de l'assignatura Pràctiques Externes (PEX): <<http://www.ub.edu/grad/plae/AccesInformePD?curs=2016&codiGiga=360729&idioma=CAT&recurs=publicacio>>.

Respecte al contingut, l'assignatura treballa al voltant de dos eixos:

- Un primer bloc aborda el sentit de l'organització com a sistema complex, des de tres dimensions: la dimensió estratègica, l'operativa i la dimensió de suport. L'estratègica aborda els principis, la missió, la visió, la cultura i les polítiques de les institucions. L'operativa s'ocupa de tot el que està relacionat amb la gestió del coneixement i de servei o producte i l'aplicació de les eines, tècniques i estratègies professionals. I la dimensió de suport focalitza la mirada en les gestions de les persones, econòmica, de qualitat, sostenibilitat i de responsabilitat social i personal.
- El segon bloc aprofundeix sobre la pròpia construcció d'una identitat professional, tant individual com col·lectiva. Amb aquesta construcció, el subjecte ha de dissenyar projectes de desenvolupament i inserció professional, generant oportunitats pel futur i gestionant les pròpies emocions.

En relació amb la metodologia, el professorat tutor aposta per una mirada transdisciplinària sota una perspectiva sistèmica amb dos elements clau: 1) la immersió per part de l'alumnat en una organització de pràctiques durant el seu període de pràctiques externes, i 2) els seminaris de pràctiques reflexives (SPR, en endavant) a la Universitat, on tutors i alumnat entrellacen i relacionen el saber teòric i el saber experiencial professional al voltant de diferents eixos temàtics (vegeu la figura 1). Per dur a terme aquestes reflexions i aprenentatges, hi ha tres agents implicats en tot aquest procés: professorat tutor de la Universitat, alumnat i tutor de l'organització.

Figura 1. Eixos temàtics als seminaris de pràctiques reflexives

Així doncs, el paper del professorat tutor de la Universitat serà de dinamitzador dels SPR i, com a guia, ajudarà el seu alumnat a reflexionar i qüestionar-se el seu procés d'aprenentatge i de transició a la vida professional i inserció laboral. També haurà d'assumir el seu compromís per mantenir relacions amb les entitats de pràctiques (incloent-hi visites), amb la finalitat d'assegurar-se que l'alumnat i la institució vetllen per l'aprenentatge i la formació del practicant i per valorar, de manera conjunta, tot el procés fet durant l'estada de l'alumne a l'entitat. (Martínez, Sáenz i Ferrer, 2015: 11)

El rol del tutor de l'organització és el de «la persona responsable de valorar el comportament professional, des de la qualitat del seu acompliment fins a la seva integració» (Diversos autors, 2015: 10). Des d'aquesta mirada, l'alumnat i el tutor hauran d'establir una molt bona comunicació: el primer s'haurà d'integrar, adaptar, aprendre i donar respos-

tes a les diverses situacions presentades i el segon serà l'encarregat de comunicar les incidències i fer el seguiment de l'estada de l'alumnat. L'estudiantat, com a tercer agent de tot aquest engranatge, viurà aquest procés d'immersió a la realitat com una oportunitat per posar en joc tots els aprenentatges, per qüestionar-se, resoldre necessitats, formular dubtes, cercar respostes i créixer personalment i acadèmicament.

Respecte a l'avaluació, es recullen dues evidències: a) l'anàlisi de l'organització seguint les sessions temàtiques del primer bloc, i b) un pla de transició en relació amb l'exercici professional, sessions orientades al segon bloc. Per tal d'aconseguir-ho, caldrà desenvolupar, d'una banda, unes tasques obligatòries:

- Una memòria d'aprenentatge de caire individual de tot el procés de pràctiques, en què s'inclourà la descripció i anàlisi de l'organització i de les funcions del professional de la pedagogia a la institució, el seu acompliment per part de l'alumnat, els aprenentatges durant l'estada i els SPR.
- El desenvolupament d'un projecte d'implicació i d'inserció professional que reculli les competències assolides i el seu futur immediat.
- La presentació del procés i de la memòria d'aprenentatges. Cada tutor ha de decidir la modalitat de presentació, que pot ser mitjançant presentació oral o amb una entrevista individual o col·lectiva.

D'altra banda, els tres agents implicats tenen un paper molt important, ja que el tutor de la Universitat és el responsable de valorar el grau d'integració i transferència dels aprenentatges adquirits, el tutor de l'organització de pràctiques ha de valorar el procés de l'alumnat durant la realització de les pràctiques i l'estudiant ha de prendre consciència del seu procés de maduració professional i personal al centre de pràctiques i de l'adquisició d'una sèrie d'aprenentatges.

A més a més, si centrem la mirada en les funcions del professional de la pedagogia, observem que són plurals i complexes. L'estudiantat que cursa les tres assignatures del pràcticum ha d'haver assolit les següents competències detallades a la taula 2:

Taula 2. Competències al pràcticum del Grau de Pedagogia (Martínez, Piqué i Rajadell, 2015: 530).

Competències transversals de la UB	Competències transversals de la titulació
<ul style="list-style-type: none"> • Compromís ètic. • Capacitat d'aprenentatge. • Treball en equip. • Capacitat creativa i emprenedoria. • Sostenibilitat. • Capacitat comunicativa. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aplicació del coneixement pedagògic. • Autoconeixement. • Visió interdisciplinària dels fets pedagògics. • Visió multicultural de la resolució de problemes. • Actitud innovadora en els processos educatius. • Adaptació al canvi. • Transmissió del coneixement pedagògic.
Competències específiques de la titulació	
<ul style="list-style-type: none"> • Coneixement d'eines de diagnòstic i avaluació. • Habilitat en la recollida i interpretació de dades. • Aplicació d'eines i estratègies innovadores. • Disseny i avaluació de programes educatius. • Disseny i aplicació d'estratègies didàctiques. • Comprensió dels processos d'ensenyament-aprenentatge. • Realització d'estudis prospectius avaluatius. • Comprensió de situacions socials, culturals, etc. • Diagnòstic de situacions complexes. • Aplicació de tècniques d'assessorament i mediació. • Disseny i avaluació de programes per a l'empresa. • Disseny i gestió de TIC. • Disseny i avaluació de propostes d'organitzacions. • Disseny i gestió de plans de formació permanent. 	

El pràcticum requereix un context organitzatiu que permeti la plena activació i exercici de les competències professionals del grau, segons una actuació real, autònoma i que suposi a l'alumnat l'assumpció de la plena responsabilitat en la seva execució.

En aquest sentit, el repte de la coordinació i de l'equip docent del pràcticum no és només que l'estudiantat assoleixi aquestes competències sinó, a més, vetllar per la continuïtat, coherència i interrelació entre les tres assignatures i superar la percepció de fragmentació, així com donar resposta a les necessitats detectades (el treball col·laboratiu entre les assignatures que configuren la matèria troncal obligatòria del pràcticum, la revisió dels continguts, metodologia i avaluació, i la construc-

ció de la pròpia identitat del professional de la pedagogia). Així doncs, caldrà organitzar espais i temps, la presentació dels continguts, el paper que té l'estudiantat, l'entramat de relacions que s'estableix al llarg del grau universitari i buscar escenaris versàtils i flexibles (Martínez, Rajadell, Aneas i Vilà, 2016).

Fins al moment actual, el professorat ens qüestionem com podem continuar millorant la coordinació del pràcticum i sobre la possibilitat de començar a treballar sota la mateixa perspectiva i metodologia per dotar-lo de coherència i interrelacionar les tres assignatures, amb la implicació de l'equip docent i dels i les estudiants de pràctiques, i crear un espai per compartir les experiències i analitzar la pràctica professional, des de diferents perspectives i mirades. També estem en constant replantejament respecte a les funcions de tutorització (del professorat tutor de la Universitat i dels tutors de les organitzacions de pràctiques), la metodologia de les PEX basada en la pràctica reflexiva, la planificació dels seminaris, les tutories individuals i grupals, les sessions de treball, o els tallers que es duen a terme a la Universitat. S'ha observat, des dels equips docents i des de la mateixa coordinació, la necessitat de crear espais de reflexió i de treballar des de l'inici la manera de qüestionar-se, repensar-se i reflexionar a partir de la pròpia experiència, els propis aprenentatges i de la diversitat de realitats complexes. No tan sols cal centrar la mirada en les competències transversals, que hauran de quedar recollides en la memòria d'aprenentatges de l'alumnat, sinó que també és important introduir les mirades, les veus i les aportacions de l'estudiant mitjançant els SPR, els grups de discussió i les seves narratives al llarg del seu procés d'aprenentatge i d'avaluació.

Així doncs, les primeres reflexions fetes pel professorat tutor per poder donar respostes a les necessitats detectades a l'inici de la posada en marxa d'aquest projecte d'innovació han donat lloc a la concreció de tres propostes de millora amb la intenció d'aconseguir la interrelació entre les tres assignatures del pràcticum (vegeu la taula 3): les Pràctiques d'Iniciació Professional (PIP), el disseny d'una comunitat de pràctiques virtual i un metacurs en què es puguin interrelacionar les tres assignatures.

- Les anomenades Pràctiques d'Iniciació Professional (PIP) han passat a anomenar-se PSL II. Hem detectat i observat, arran dels grups del professorat i del mateix estudiantat, que necessitaven un canvi de nom perquè hi hagués una coherència i relació entre PSL. Per aquest motiu es decideix canviar el nom de PSL per PSL I, i el de PIP per PSL II.
- També hi ha hagut la necessitat de dissenyar una comunitat de pràctiques virtual⁴ orientada a la transferència entre els diferents agents implicats: Universitat, organitzacions i alumnat. Aquesta comunitat ha estat creada amb Google+ perquè és una eina gratuïta i senzilla. La comunitat gira a l'entorn de tres eixos: un model d'intervenció orientat a la cotransferència, una comunitat de pràctiques acadèmico-professional i les característiques de l'ambient d'aprenentatge (González Pérez, 2015).
- I, finalment, ha semblat adient la realització d'un metacurs on es puguin interrelacionar les tres assignatures, coordinar els diferents equips docents, compartir i reflexionar al voltant de la construcció de la identitat professional i l'adquisició-assoliment de competències, recuperant les tasques desenvolupades pel mateix alumnat. En un primer moment s'ha decidit fer l'experiència pilot amb una única assignatura PSL I, incloent-hi tots els grups cursos (matí i tarda) que fan aquesta assignatura. És a dir, tenir un espai (metacurs) on hi hagi tot l'alumnat (per grup) i el professorat. Posteriorment, es farà un altre metacurs amb PSL II i un altre amb PEX. La idea és construir una comunitat d'aprenentatge entre tutors i estudiants, que hi hagi un bloc comú per a tothom com a pràcticum de Pedagogia. Després cada matèria constarà d'un bloc. Amb aquesta comunitat es pretén fer el seguiment de competències, d'aprenentatges i de construcció de la identitat professional; tenir-ho tot integrat en un mateix «curs-campus».

4. Vegeu la comunitat de pràctiques virtual del pràcticum de Pedagogia per afavorir la cotransferència entre les organitzacions de pràctiques i el pràcticum del Grau de Pedagogia a <<https://plus.google.com/communities/107262689399759427836>>.

Taula 3. Propostes de l'equip docent per aconseguir la coherència i interrelació entre les tres assignatures del pràcticum

Objectius/planificació	Blocs temàtics	Activitats/metodologia	Avaluació	Propostes de l'equip docent respecte a les assignatures
<p>PSL I</p> <ul style="list-style-type: none"> • Conèixer sortides professionals. • Conèixer àmbits d'intervecció professional. • Prendre consciència de la diversitat de situacions de treball del pedagog. 	<ul style="list-style-type: none"> • Les habilitats de comunicació, relació interpersonal i coneixement d'un mateix. • El món laboral i les sortides professionals. • La reflexió sobre el propi itinerari curricular. 	<ul style="list-style-type: none"> • Exposicions dialo-gades. • Participació grupal. • Recerca i discussió bibliogràfica. • Activitats conjuntes amb altres grups. • Presentació dels di-ferents serveis. 	<ul style="list-style-type: none"> • Assistència i partici-pació. • Activitats, treballs i projectes. 	<ul style="list-style-type: none"> • Canviar el nom de l'assignatura de PSL a PSL I. • Dissenyar una comu-nitat de pràctiques virtual. • Fer un metacurs de les tres assignatures.
<p>PSL II</p> <ul style="list-style-type: none"> • Utilitzar estratègies de raonament per analitzar i sintetitzar informació. • Identificar necessitats d'aprenentatge. • Identificar els principis i conceptes a aplicar. • Identificar i analitzar el mapa professional del pedagog. • Comprendre les variables que determinen les dinàmiques professionals. 	<ul style="list-style-type: none"> • La mirada en situ-acions simulades i relacionades amb la professió del peda-gog/a. • La construcció de la identitat profes-sional, tant individual com col·lectiva. 	<ul style="list-style-type: none"> • ABP. • Estudi de casos. • Mapa de recursos professionals. • Aprenentatge per projectes. • Seminaris. • Visites a institu-cions. 	<ul style="list-style-type: none"> • Elaboracions deri-vades de les dife-rents experiències d'aprenentatge. • Memòria descrip-tiva. • Mapa balanç de les competències. 	<ul style="list-style-type: none"> • Canviar el nom de l'as-signatura de PIP a PSL II. • Dissenyar una comu-nitat de pràctiques virtual. • Fer un metacurs de les tres assignatures.

Objectius/planificació	Blocs temàtics	Activitats/metodologia	Avaluació	Propostes de l'equip docent respecte a les assignatures
PEX <ul style="list-style-type: none"> • Analitzar i descriure les organitzacions. • Exposar i integrar els coneixements. • Elaborar i redactar informes. • Fer un procés. d'autoconeixement i autoanàlisi personal. • Construir una identitat individual professional i col·lectiva. • Elaborar estratègies per accedir a l'ocupació i autoocupació. • Tenir una cultura de la professió. 	<ul style="list-style-type: none"> • L'organització com a sistema complex. • La pròpia construcció de la identitat professional, tant individual com col·lectiva: desenvolupament i inserció professional. 	<ul style="list-style-type: none"> • Immersió en una organització de pràctiques. • Seminari de pràctiques reflexives. 	<ul style="list-style-type: none"> • Memòria d'aprenentatges en el procés de pràctiques. • Projecte d'implicació i d'inserció professional. • Presentació del procés i de la memòria d'aprenentatges. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dissenyar una comunitat de pràctiques virtual. • Fer un metacurs de les tres assignatures.

3. L'ESTUDIANT: PEÇA CLAU PER A LA INNOVACIÓ

- ˘ **Montserrat Gurrera Lluch**
- ˘ **Begoña Piqué Simón**
- ˘ **Mercè Alòs Lladó**
- ˘ **Maria Jesús Igual Calvo**
- ˘ **Laia Lluch Molins**

Tejada i Ruiz (2013) manifesten que no n'hi ha prou amb focalitzar la mirada en la inclusió de les competències als plans d'estudis i docents, sinó que «convé insistir que la formació en la responsabilitat social i per a l'exercici d'una ciutadania activa s'adquireix de manera més eficaç en els contextos d'aprenentatge i convivència [...] convertint aquests alhora en escenaris d'aprenentatge i formació» (p. 93). Partint d'aquesta idea, Martínez, Piqué i Rajadell (2015: 534) «manifesten la importància de la corresponsabilitat en l'avaluació de les pràctiques per part dels agents implicats... I és rellevant motivar els estudiants a participar i ser agents actius al llarg del seu procés d'ensenyament–aprenentatge».

3.1. El posicionament de l'estudiant respecte al pràcticum i el seu procés d'aprenentatge

L'aprenentatge és el procés pel qual es crea el coneixement a través de la transformació de l'experiència. Aquesta definició emfatitza alguns aspectes crítics del procés d'aprenentatge, tal com aquest és analitzat des de la perspectiva experiència. (Kolb, 1984: 38)

Conèixer la percepció que té l'alumnat del propi procés d'aprenentatge, com evoluciona i com es posiciona, és essencial per plantejar una interrelació de les tres assignatures del pràcticum del Grau de Pedagogia, alhora que és indispensable implicar-lo cap a la seva prò-

pia transformació pel canvi. Per aquest motiu, al llarg del curs 2016-2017, l'equip docent participant va fer una sèrie d'actuacions amb l'estudiantat, en el marc del projecte d'innovació, per tal de conèixer i poder tenir elements per fer propostes i optimitzar, així, l'itinerari formatiu del pràcticum i poder-ne extreure elements per reflexionar i avançar.

Com s'han recollit les mirades, veus i posicionaments dels estudiants al llarg de tot aquest procés? En aquest sentit, les actuacions dutes a terme amb l'estudiantat han estat des d'haver passat qüestionaris, aplicat la tècnica DAFO, fet entrevistes i grups de discussió, fins a haver analitzat diferent documentació. Per fer aquestes actuacions s'ha necessitat la complicitat i implicació de l'equip docent responsable de les tres assignatures del pràcticum i un treball de coordinació intens que ha permès el seu correcte desenvolupament. A la taula 4 es pot copsar la planificació establerta, en la qual es dona compte de les accions dutes a terme amb els estudiants de les tres assignatures dels pràcticums (PSL, PIP i PEX), els continguts i objectius de treball de cadascuna d'elles i la seva distribució temporal durant el curs 2016-17. També s'indica l'elaboració d'alguns instruments i recursos en forma d'annexos que estan publicats al dipòsit digital de la Universitat de Barcelona.⁵

Taula 4. Accions amb els estudiants de pràcticum per a la innovació

Accions	Contingut/Objectiu	Calendari
Anàlisi dels plans docents (annex 1)	Conèixer quin és el posicionament de l'estudiantat de PSL, PIP i PEX davant dels plans docents.	Novembre 2016 (PEX) i març 2017 (PSL i PIP)
Qüestionari de competències (annex 2)	Percebre quin és el coneixement i posicionament dels estudiants de PSL i PIP davant la definició de competències.	Març 2017

5. Martínez, S. (coord.). (2018). *El pràcticum del Grau de Pedagogia: la implicació de l'estudiant en l'optimització de l'itinerari formatiu*. Annexos del projecte d'innovació «Mirades, veus i posicionaments de l'estudiant en el seu procés d'aprenentatge. La interrelació entre les 3 assignatures del pràcticum del Grau de Pedagogia». Dipòsit digital de la Universitat de Barcelona: <<http://hdl.handle.net/2445/120560>>.

Anàlisi dels projectes formatius (annex 3)	<p>Analitzar els projectes formatius definits per l'alumnat de PEX, posant l'èmfasi en els apartats següents:</p> <p>6.7) Descripció de les tasques que ha d'acomplir l'estudiant en pràctiques;</p> <p>6.8) Descripció de les competències específiques del títol que ha de desenvolupar l'estudiant;</p> <p>6.9) Descripció de les competències transversals o generals que ha de desenvolupar l'estudiant;</p> <p>6.10) Descripció del perfil professional relacionat amb les tasques i competències de l'estudiant.</p>	Desembre 2016
Elaboració i aplicació de la DAFO (annex 4)	<p>Reflexió sobre la relació i coherència de les tres assignatures del pràcticum de l'alumnat de PEX (que ja ha cursat PSL i PIP), a partir dels seus aprenentatges i les competències assolides fins ara, a partir de l'aplicació de la DAFO: a) Quines penseu que són les debilitats?; b) Quines són les fortaleses?; c) Quines són les amenaces?; d) Quines són les oportunitats?</p>	Gener 2017
Realització de la jornada del pràcticum (annex 5)	<p>Compartir els resultats obtinguts en l'anàlisi DAFO amb el professorat i els estudiants per debatre i fer aportacions de millora de les tres assignatures.</p>	Gener 2017
Realització dels grups de discussió d'estudiants de PEX (annex 6)	<p>Dur a terme diferents grups de discussió amb l'alumnat del pràcticum per tal de fer-lo participant del seu procés d'aprenentatge i de formació, mitjançant la metareflexió de les seves necessitats, experiències, mirades i veus, i dissenyar propostes que dotin de coherència i interrelació les tres assignatures.</p>	Febrer 2017 (PEX) i abril 2017 (PSL i PIP)
Elaboració d'eines i criteris d'avaluació (annex 7)	<p>Compartir i elaborar de manera conjunta amb l'alumnat el què, com i quan han de ser avaluats al llarg del desenvolupament del pràcticum.</p>	Març 2017
Qüestionari en línia (annex 8)	<p>Recollir la percepció dels estudiants respecte a les assignatures (PSL, PIP o PEX) del pràcticum, a través d'un formulari en línia (https://goo.gl/forms/cg5sTp3hl1byN6192), amb relació a: a) les propostes de millora de les diferents assignatures; b) la coherència i interrelació entre assignatures; c) les propostes per millorar el pràcticum; d) la seva participació a les pràctiques; e) la creació d'un recurs digital.</p>	Maig 2017

Com s'ha posicionat l'alumnat durant el seu procés d'aprenentatge respecte a l'experiència del pràcticum? Atesa la finalitat del projecte d'innovació docent «Mirades, veus i posicionaments de l'estudiant en el seu procés d'aprenentatge. La interrelació entre les tres assignatures del pràcticum del Grau de Pedagogia» d'implicar l'estudiantat en el seu procés d'aprenentatge amb el propòsit d'optimitzar el seu itinerari formatiu del pràcticum, procedim a donar compte de quin ha estat el seu posicionament amb relació als tres objectius específics inicialment establerts: a) la dotació de coherència i interrelació entre les tres assignatures (PSL, PIP, PEX); b) la participació activa en el seu procés d'aprenentatge i la seva pràctica professionalitzadora; i c) la proposta d'un recurs digital com a eina per a la pròpia metareflexió en el pas per la matèria del pràcticum.

De les respostes obtingudes respecte a **la dotació de coherència i interrelació entre les tres assignatures** que configuren la matèria troncal obligatòria del pràcticum del Grau de Pedagogia, extraïem els següents posicionaments dels estudiants (vegeu la taula 5). Per una banda destaquen la importància de renovar i fer canvis en els continguts de les assignatures, sobretot a PSL I, i la necessitat de fer més pràctiques a les institucions per tal de dinamitzar les activitats d'aprenentatge i avaluació.

També manifesten la importància de la pràctica professional adquirida des de diferents rols i àmbits, des de l'assignatura de PSL II, i d'enfocar els esforços a la pràctica pedagògica i la identitat del i de la professional de la Pedagogia. L'alumnat de PEX assenyala, sobretot, la possibilitat de poder passar per diferents àmbits i contextos on hi hagi la figura del pedagog/a, malgrat que són conscients de la complexitat que això comporta, especialment pel que fa a la gestió i coordinació. A més, destaquen que un punt fort en el seu procés d'aprenentatge seria poder compartir les experiències i reflexions amb altres grups, per tal de conèixer altres realitats i maneres de fer i estar a les diverses organitzacions de pràctiques. Especialment aquests darrers grups d'estudiants, que són els únics que han cursat les tres assignatures, van assenyalar majoritàriament la manca de fil conductor i continuïtat entre tres assignatures, si bé un grup menys nombrós aporta la seva mirada més focalitzada en el lligam que hi ha entre aquestes assignatures.

Taula 5. Mirades, veus i posicionaments de l'estudiantat amb relació a la coherència i interrelació entre les tres assignatures

Respecte a l'assignatura PSL I	«Orientar-la més als recursos que hi ha per trobar feina i en les sortides laborals d'un pedagog/a». (Estudiant PSL 2)
Respecte a l'assignatura PSL II	«Centrar-nos més en la pràctica pedagògica. S'hauria d'organitzar més bé el temps per garantir unes pràctiques més professionalitzadores». (Estudiant PIP 21)
Respecte a l'assignatura PEX	«Més conferències d'altres professionals i no estar-se un semestre creant una empresa. Més dinàmica, fer més activitat». (Estudiant PIP 8)
Respecte a l'assignatura PEX	«Buscar en diversos àmbits a partir de la recerca d'informació, i veure què ens motiva realment». (Estudiant PEX 3)
Respecte a l'assignatura PEX	«Hauriem d'haver provat diferents contextos per tal de saber realment l'àmbit que ens agrada i poder aprofundir-hi molt més». (Estudiant PEX 15)
Respecte a l'assignatura PEX	«Compartir l'experiència de pràctiques amb els companys, sense la necessitat de fer una memòria d'aprenentatge». (Estudiant PEX 22)
Respecte a l'assignatura PEX	«Que la UB revisi amb molta cura les institucions que assigna als alumnes, i que hi hagi professionals pedagogs». (Estudiant PEX 40)
Respecte a la interrelació de les tres assignatures	«L'assignatura de PIP no té coherència ja que és crear una empresa». (Estudiant PEX 2)
Respecte a la interrelació de les tres assignatures	«Cada assignatura m'ha semblat un món diferent, coses diferents i que no van lligades». (Estudiant PEX 17)
Respecte a la interrelació de les tres assignatures	«Es treballen per separat i no es recullen els aprenentatges adquirits en els anys anteriors». (Estudiant PEX 5)
Respecte a la interrelació de les tres assignatures	«Et permeten conèixer el món laboral on podràs participar». (Estudiant PEX 18)

Pel que fa a **com se'ls ha de fer partícips del seu procés d'aprenentatge i de formació al llarg de les pràctiques** (vegeu la taula 6), els estudiants ho concreten dient que es recullin les seves veus i es dugui a terme una avaluació continuada, consensuada entre tots plegats, i on es pugui posar en acció i reflexionar sobre els coneixements assolits al llarg del grau universitari.

Taula 6. Mirades, veus i posicionaments de l'estudiantat amb relació a ésser participants del seu procés d'aprenentatge i formació

«Fer una autoavaluació contínua, és a dir, al principi i al final del pràcticum». (Estudiant PEX 2)

«Aportar coneixements adquirits al llarg del grau i reflexionar. Tenir espais per reflexionar i debatre». (Estudiant PEX 23)

«Consensuar el nostre procés d'avaluació». (Estudiant PEX 28)

Per acabar, les respostes donades amb relació a la **utilitat i possibilitat de crear un recurs digital** (vegeu la taula 7) que es pugui recuperar a cada assignatura de pràctiques, per tal de reflexionar a l'entorn al seu procés d'aprenentatge, indiquen que l'alumnat considera aquest recurs un punt de partida en què les competències, els coneixements i els aprenentatges són elements essencials al llarg de la seva formació com a futurs professionals de la pedagogia.

Taula 7. Mirades, veus i posicionaments de l'estudiantat amb relació a la utilitat de creació d'un recurs digital

---

«Hauria de recollir el conjunt dels aprenentatges adquirits i, per què no, un recull d'experiències viscudes». (Estudiant PEX 9)

«Que fos reflexiu, amb mirada crítica i compartit i en col·laboració amb diferents persones; sent alhora un procés individualitzat». (Estudiant PIP 12)

Amb el propòsit d'incorporar les mirades, inquietuds i reflexions de l'alumnat en el seu procés d'aprenentatge, s'ha obtingut una perspectiva general del seu posicionament amb relació a les millores que necessita el pràcticum per a l'optimització del seu itinerari formatiu (vegeu la taula 8). Entre les propostes de més impacte i que s'engeguen al curs 2017-2018 hi ha el canvi del nom de l'assignatura de PIP per PSL II. L'argumentació venia donada perquè el títol de la matèria generava expectatives i malentesos a l'estudiantat. Una altra va estar en la línia de generar grups de treballs compartits, per tal de poder assignar espais de col·laboració, coneixença i vivències de dubtes i aprenentatges. Finalment, vam observar la reivindicació d'establir criteris d'avaluació i de fer més hores pràctiques o d'apropar-se a contextos reals per identificar, analitzar i descriure les funcions del i de la professional de la Pedagogia en els diferents àmbits d'actuacions.

Taula 8. Mirades, veus i posicionaments de l'estudiantat amb relació a les millores que necessita el pràcticum

---

«Canviar el títol i el contingut de l'assignatura PIP. Només llegir el títol de l'assignatura vaig pensar que faria pràctiques, tot i que potser no serien sempre a fora». (Estudiant PIP 1)

«Fer alguna sessió conjunta amb altres grups i conèixer les experiències dels nostres companys en altres àmbits de la pedagogia». (Estudiant PEX 8)

«Una trobada final per veure els treballs de tot l'alumnat, de tots els companys». (Estudiant PEX 20)

«Unificar i establir els criteris d'avaluació». (Estudiant PEX 4)

«Fer més hores i no totes a quart; haurien d'estar més repartides pels cursos, almenys a tercer ja hauria d'existir aquesta possibilitat». (Estudiant PEX 16)

L'estudiantat també assenyala que hi ha una manca de coherència, de relació, de vincle entre la teoria i la pràctica, i dels continguts de les tres assignatures, incloent-hi una petita absència dels propis continguts. Identifiquen, però, positivament la diversitat d'institucions amb l'oportunitat de relacionar-la amb l'àmbit d'especialització que apropen l'alumnat a una visió global del i de la professional de la pedagogia. Manifesten la necessitat d'un «canvi docent en la realitat i societat actual», essent conscients de les dificultats que comporta la inestabilitat dels docents a la Universitat, la situació del professorat associat i l'avaluació de les pràctiques (el com i quines competències). Observen que caldria un «suport mutu» entre el professorat docent a l'assignatura de PEX i la coordinació, amb la finalitat de poder assolir més coherència entre les tres assignatures (creant un protocol bàsic per ajudar-se els uns als altres), i evitar el desconeixement del professorat tutor del que es fa a la resta d'assignatures del pràcticum. També opinen que caldria uns «llogams entre el dins i el fora», entre la Universitat i les organitzacions de pràctiques. El professorat tutor hauria d'observar què vol el centre de pràctiques, quina feina i en quin àmbit volen un estudiant de pràctiques. Seria convenient tenir en compte, doncs, les valoracions que es fan cada any i poder-les consultar. Creuen que s'haurien d'aprofitar els «espais virtuals», campus virtuals o xarxes socials per tal de compartir materials i recursos, assentar-los i continuar-los amb la finalitat que no tinguin la durada d'un sol curs. Aquests espais es podrien presentar com a oportunitats

de compartir, també, models de memòria de pràctiques, protocols, experiències, documents, etc.

A més, l'estudiantat considera que té una «coneixença del perfil professional, identitat, sortides professionals i possibilitats del pedagog»; però hi manca sentit en no percebre la diferència entre les assignatures. Manifesten que l'assignatura de 3r (PIP) és igual a la de 1r (PSL), i que les tres assignatures es queden curtes. És a dir, perceben que es dedica poc temps (un semestre) a obtenir una aproximació global a les funcions i rols del i de la professional de la pedagogia. Per aquest motiu, es considera vital repensar els plans docents i poder dur a terme canvis cap a la millora de l'assoliment de coneixements i competències. Ara bé, els estudiants (PEX) que estan fent les pràctiques acadèmiques externes a les entitats col·laboradores identifiquen *a priori* les tasques que hauran de desenvolupar durant la seva estada en les organitzacions de pràctiques: el treball en equip, la intervenció amb infants i famílies, el coneixement i detecció de necessitats, l'orientació, la docència, la planificació, l'avaluació, els materials i recursos, les TIC, la formació, gestió i organització, la recerca i el creixement personal i professional. D'altra banda tenen un posicionament clar i definit amb relació als «perfils professionals» del pedagog/a: educatiu, formador/a, orientador/a i assessor/a. En relació amb les «competències específiques del títol», els estudiants descriuen majoritàriament les que es refereixen a la comprensió de situacions socials, culturals, econòmiques i polítiques per innovar i transformar àmbits formatius i educatius, i el coneixement i comprensió dels processos d'ensenyament i aprenentatge i la seva incidència en la formació integral. A aquestes els segueixen les competències relacionades amb el disseny i avaluació de programes educatius, l'habilitat en la recollida i interpretació de dades, el diagnòstic de situacions complexes i el coneixement d'eines de diagnòstic i avaluació. En canvi, identifiquen escassament la competència referida al disseny, desenvolupament i avaluació de propostes d'organització i gestió de centres, institucions i serveis socioeducatius.

Si fixem la mirada en les «competències transversals» que són comunes a la Universitat de Barcelona, l'estudiantat identifica clarament la capacitat d'aprenentatge i responsabilitat en el desenvolupament de les

pràctiques, seguida del treball en equip. En canvi, hi ha una mínima identificació de la competència de sostenibilitat en l'activitat a desenvolupar en les entitats col·laboradores. I, quant a les «competències transversals de la titulació», les que es refereixen a l'aplicació del coneixement pedagògic i la resolució de problemes són les de més pes, seguides de la presa de consciència en relació amb l'aprenentatge competencial pel que fa al seu propi autoconeixement i l'actitud innovadora, i les que, amb menys rellevància, manifesten transmissió del coneixement pedagògic i adaptació al canvi en la societat.

Convé afegir que el posicionament dels estudiants en relació amb les competències prové de diverses fonts de consulta proporcionades pel professorat i això ha provocat que la definició de competències hagi estat, en ocasions, al marge del Pla docent, que sorgeixin confusions entre les competències específiques i transversals, que es confonguin amb les competències que han d'assolir els usuaris d'un servei o organització, i, fins i tot, que les confonguin amb les activitats i tasques que a compleixen a l'organització de pràctiques.

Per concloure, totes aquestes veus, mirades i posicionaments de l'alumnat sobre el seu procés d'aprenentatge ens han fet reflexionar sobre la necessitat de millorar la coordinació del pràcticum i el treball dels equips docents. Ens han fet reflexionar a l'entorn de les competències i dels plans docents, però també del treball (tasques i activitats d'aprenentatge i avaluació) que cal dur a terme per donar coherència a les tres assignatures i dotar de sentit el seu itinerari formatiu (vegeu la taula 9). Les seves aportacions ens obliguen a la presa de decisions, a curt i llarg termini, ja que tenen a veure amb un canvi d'enfocament substancial en què l'estudiantat pren un protagonisme principal i que comporta adaptacions en la planificació curricular i en l'organització i gestió dels recursos. Iniciem, doncs, el camí que ens ha de conduir a la coherència i interrelació entre les tres assignatures del pràcticum del Grau de Pedagogia.

Taula 9. Posicionament de l'estudiantat en el seu procés d'aprenentatge al pràcticum del Grau de Pedagogia

Objectiu 1: Interrelació entre les 3 assignatures	Objectiu 2: Participació en el procés d'aprenentatge i formatiu	Objectiu 3: Ús de recursos digitals
<p>1) Canviar el nom de l'assignatura de PIP per PSL II.</p> <p>2) Repensar els plans docents i poder dur a terme canvis cap a la millora de l'assoliment de coneixements i competències.</p> <p>3) Fomentar les competències referides a:</p> <ul style="list-style-type: none"> • disseny, desenvolupament i avaluació de propostes d'organització i gestió de centres, institucions i serveis socioeducatius (CET); • sostenibilitat en l'activitat a desenvolupar en les entitats col·laboradores (CT-Ub); • Transmissió del coneixement pedagògic i d'adaptació al canvi en la societat (CTT). 	<p>4) Enfocar els esforços en la pràctica pedagògica i la identitat del i de la professional de la Pedagogia.</p> <p>5) Apropar-se a contextos reals per tal d'identificar, analitzar i descriure les funcions del professional de la Pedagogia als diferents àmbits d'actuacions.</p> <p>6) Participar amb el diàleg, el consens i la reflexió a través de l'avaluació continuada i establir criteris d'avaluació compartits.</p> <p>7) Generar grups de treball amb els estudiants i assignar espais de col·laboració, coneixença, intercanvi d'experiències, reflexions, aprenentatges i vivències de dubtes.</p>	<p>8) Utilitzar els recursos digitals per relacionar les competències, els coneixements i els aprenentatges.</p> <p>9) Aprofitar els espais virtuals, campus virtuals o xarxes socials per compartir materials i recursos.</p> <p>10) Afavorir el canvi de model docent més proper a la realitat i societat actual.</p> <p>11) Facilitar el suport mutu entre el professorat docent.</p> <p>12) Propiciar els lligams entre el dins i el fora, entre la Universitat i les organitzacions de pràctiques.</p>

3.2. La millora de l'itinerari formatiu: una experiència enriquidora

Revisar i canviar diferents aspectes de l'organització, les relacions i les pràctiques escolars de manera que reflecteixin el que els joves són capaços de ser i de fer indica que ens hem de prendre seriosament el que ens diuen els alumnes sobre les seves experiències com a aprenents en els centres, el que dificulta el seu aprenentatge i el que els ajuda en el procés. [...] Com a «testimonis experts», donen la seva visió de les condicions d'aprenentatge que permeten estudiar alternatives com a primer pas d'un canvi fonamental. (Harris i McGregor, 2007: 15)

L'experiència duta a terme durant el curs 2016-17 amb els estudiants del pràcticum del Grau de Pedagogia ha estat enriquidora en molts sentits. Ens ha permès a l'equip docent apropar-nos a les concepcions

i percepcions que té l'alumnat amb relació al seu procés d'aprenentatge i alhora copsar on focalitza els seus interessos i necessitats formatives. També hem pogut comprovar que sovint les seves mirades i veus eren coincidents amb allò de què el mateix professorat era coneixedor i que compartia al cent per cent. La possibilitat d'ésser reconeguda la veu dels estudiants i donar-los a ells l'oportunitat de compartir-la amb el professorat en espais de diàleg a fora i a dins de l'aula, a més de dotar-la de la màxima credibilitat i autoritat, ens ha permès obrir un debat seriós i profund que ha donat lloc a propostes concretes de canvi i millora del seu itinerari formatiu. Tot plegat ha proporcionat a l'equip de coordinació del pràcticum una ocasió immillorable per contrastar i compartir les opinions, expectatives i propostes dels protagonistes del procés d'aprenentatge (estudiants i professorat), cara a cara, de manera que s'ha facilitat la implementació de les propostes d'innovació per al curs vinent. Així doncs, recollides les mirades, veus i posicionaments de l'estudiantat, donem compte de les innovacions plantejades per a cadascuna de les assignatures (vegeu la taula 10), que esdevenen propostes de canvi per a l'optimització del pràcticum de Pedagogia.

Taula 10. Concreció de les propostes de l'estudiantat per a l'optimització de l'itinerari formatiu del pràcticum del Grau de Pedagogia

Curs 2017-18 Millora i innovació del pràcticum del Grau de Pedagogia	
1r PSL I	<ul style="list-style-type: none"> • Contacte amb alumnat de 4t o exalumnes a partir de conferències i tallers. • Atenció individualitzada, informació dels àmbits d'especialització i necessitat de recursos reals, connexió amb la realitat.
2n	<ul style="list-style-type: none"> • Vinculació de l'alumnat de 2n amb experiències d'aprenentatge i serveis (ApS), de manera acompanyada però opcional, en forma de pràctiques no curriculars, en coordinació amb l'oficina d'ApS de la UB.
3r PSL II	<ul style="list-style-type: none"> • Canvi de nom de l'assignatura PIP per PSL II. • Seguiment dels objectius i tasca que es planteja a les pràctiques de 3r complementant l'experiència amb la mentoria/apadrinament d'alumnat de 3r amb alumnat de 4t. L'alumne/a de 3r comparteix amb un company de 4t del seu àmbit un dia de la seva experiència.
4t PEX	<ul style="list-style-type: none"> • Especialització pel que fa als àmbits de professionalització. • Seguiment, relació i coherència respecte a PSL > PEX. • Cerca de relació entre PEX i el treball de fi de grau (TFG). • Més coordinació i oferta de pràctiques segons els diferents àmbits d'actuació.

A l'assignatura **Professionalització i Sortides Laborals I** (PSL I), l'estudiantat ha manifestat reiteradament el seu interès per apropar-se a diferents contextos a partir de pràctiques no curriculars, com ara les experiències d'aprenentatge servei (ApS), durant el semestre en què es desenvolupa l'assignatura, per apropar-se, d'aquesta manera, al que en un futur seran les pràctiques externes (curriculars), i en condició d'observadors i aprenents en diversos escenaris formals, empresarials i socials. També es demana més proximitat a la realitat professional del pedagog perquè contribueixi a la clarificació de les competències pròpies de la professió i a un coneixement més gran dels recursos que hi ha en el mercat de treball per a la recerca de feina en l'àmbit de la professió. Una altra proposta té a veure amb la possibilitat d'establir lligams amb els estudiants de quart curs que estan fent l'assignatura de PEX i que estan desenvolupant les seves pràctiques en diferents institucions. El format que proposen per donar respostes a aquestes demandes és, per exemple, la realització de conferències contextualitzades presencials o virtuals que els permetin conèixer la realitat, interactuar i resoldre dubtes a partir de la proximitat dels professionals acabats de graduar en Pedagogia. També es presenta l'alternativa d'organitzar visites als diferents llocs de treball vinculats a la pràctica pedagògica i que es podrien plantejar com una metodologia vivencial més efectiva en l'aprenentatge professional.

En aquest sentit proposen la possibilitat de visitar les organitzacions de pràctiques on estan fent les pràctiques externes els estudiants de PEX, o fins i tot per a l'alumnat que s'acaba d'incorporar al món laboral. Una darrera proposta en veu de l'estudiantat, per tal d'oferir més oportunitats de contacte amb el món de la pràctica professional, és la de participar en programes i activitats d'aprenentatge i servei a segon curs, de manera no obligatòria, cosa que els pot permetre una aproximació a l'àmbit professional en coherència amb la filosofia i la metodologia de l'ApS, és a dir, «és una proposta educativa que combina processos d'aprenentatge i de servei a la comunitat en un únic projecte ben articulat en el qual els participants aprenen alhora que treballen en necessitats reals de l'entorn amb la finalitat de millorar-lo» (Puig *et al.*, 2006: 20). Així doncs, es mira de promoure la intencionalitat pedagògica per tal de posar en joc els aprenentatges, que al mateix temps es tornen més significatius, i s'aporten més experiències mitjançant la

posada en pràctica d'un projecte i un servei a la comunitat, institució i subjectes.

Les decisions de l'equip docent i de coordinació del pràcticum per al curs 2017-18 amb relació a l'optimització de l'assignatura PSL I, a partir de les propostes fetes pels estudiants, es concreten a facilitar l'establiment de contactes entre l'alumnat de 1r (PSL I) i de 4t (PEX), o fins i tot exalumnes, per compartir experiències, vivències i aprenentatges a través de diferents formats, com ara conferències, tallers o seminaris. Aquesta actuació ha d'anar acompanyada d'una atenció individualitzada a l'estudiant per respondre a les necessitats d'informació respecte als àmbits d'especialització, dels recursos reals i de connexió amb la realitat, per part del professorat, en els espais propis de l'assignatura.

En relació amb l'assignatura **Professionalització i Sortides Laborals II** (PSL II), l'alumnat proposa la realització d'un nombre més alt de conferències que ajudin a abordar i dotar-los de les eines necessàries per desenvolupar el treball que es demana a l'assignatura. Una altra proposta recollida i reflexionada és la necessitat de centrar-se més en la pràctica pedagògica, on hi hagi un apropament més significatiu entre PSL II i PEX. S'ha detectat la necessitat d'incorporar experiències professionalitzadores al segon curs del grau i de possibilitar a l'alumnat de tercer l'apropament a experiències similars a les que volen desenvolupar en el marc de l'assignatura mitjançant l'acompanyament o la mentoria d'un alumne de quart que estigui fent les pràctiques en una organització similar i propera.

Entre les propostes de millora de l'assignatura PSL II, el suggeriment de l'estudiantat de canvi de nom de l'assignatura, vinculant-la més al fet professionalitzador, ja s'ha tingut en compte de cara al pròxim curs. Fins al curs 2016-2017, l'assignatura ha tingut el nom de Pràctica d'Iniciació Professional (PIP) i el curs vinent s'anomenarà Professionalització i Sortides Laborals II (PSL II). Per al professorat aquest canvi suposa una visualització de les competències a assolir que ha de permetre als estudiants més coneixement del funcionament organitzacional en els diferents àmbits d'intervenció dels professionals de la pedagogia quan s'incorporin a les organitzacions de pràctiques. D'altra banda, una proposta metodològica és la d'apropar l'alumnat de tercer de manera

individual, durant un parell de jornades de pràctiques, a un company o companya de PEX, de 4t curs, per compartir l'experiència conjuntament. Aquesta proposta requereix una articulació logística que prevegi la distribució dels diferents grups de matí i tarda en les organitzacions que acullen l'alumnat, aspectes de caire legal, en relació amb les condicions de la visita de l'estudiantat de tercer a l'alumne «mentor-padri» de quart. Per això, caldrà que als plans formatius dels estudiants de quart (PEX) quedi constància d'aquesta mentoria-padrinatge.

I, per acabar, quant a l'**assignatura Pràctiques Externes (PEX)**, els i les estudiants expressen la necessitat de poder passar pels diferents contextos o àmbits que conformen la pedagogia i experimentar-los, per tal de prendre'n consciència i evidenciar cada especialització d'una manera pràctica i concreta. A més, manifesten el desig de més presència quantitativa (més hores i en més ocasions que les establertes actualment) d'experiències de pràctiques.

La concreció per al curs vinent passa per millorar el caràcter d'especialització amb relació als àmbits de professionalització, bé ampliant l'oferta d'organitzacions de pràctiques o fins i tot obrint nous espais formatius en col·laboració amb els professionals en actiu, dels centres, institucions o serveis de pràctiques, i també d'exalumnes que estiguin en l'àmbit laboral. Una altra acció necessària és la d'un seguiment, relació i coherència respecte a les assignatures de PSL i PEX, tant a través de la creació del «metacampus» com de la comunitat de pràctiques virtual del pràcticum de Pedagogia. A això s'hi afegeix l'establiment d'un vincle més estret entre l'assignatura de PEX i el treball de fi de grau (TFG), que ha de facilitar la relació entre teoria i pràctica i dotar de sentit el procés formatiu de l'estudiant.

Les decisions i accions plantejades pretenen ser un primer pas, entre altres de fets al llarg dels anys, per a la millora del pràcticum. Ara bé, totes elles necessiten anar acompanyades d'un treball col·laboratiu continu i compartit entre professorat, estudiants i professionals en exercici, per aconseguir l'optimització de l'itinerari formatiu. Aquest treball implica, aprofitant tots els recursos creats, repensar els plans docents de les assignatures del pràcticum i revisar tant els continguts com les competències, adequant-los a les demandes sociolaborals del moment.

També propiciar diferents espais d'intercanvi, comunicació i col·laboració entre els diversos agents implicats a través de grups de treball, seminaris, tallers, jornades, conferències o visites que generin debat i reflexió respecte a la pràctica pedagògica i la identitat del professional de la pedagogia. I, en últim lloc, però no per això menys important, aprofitar els espais virtuals no únicament per compartir materials i recursos entre la Universitat i les organitzacions de pràctiques, sinó també per afavorir el canvi de model docent més proper a la realitat i societat actual, i facilitar el suport mutu entre el professorat universitari i els professionals en actiu.

4. CONCLUSIONS, VALORACIONS

▸ **Maria Fernanda Duprat**

▸ **Juan Llanes Ordóñez**

Així doncs, arribem a l'inici del principi del nostre camí assegurant el següent:

Els aprenentatges del pràcticum estan necessàriament vinculats a l'experiència directa, al contacte amb la realitat. Per això, sembla evident que s'hagi d'anar a cercar fonamentació doctrinal en models d'aprenentatge que es basen en l'experiència i en el context. (Zabalza, 2011: 27)

Les aportacions de Pinheiro (1994) en la dècada dels noranta ja determinaven que, en termes acadèmics, l'estudiant necessitava nous reptes fins al moment no previstos, atenent el context on creixen. Loureiro (2012) incideix en aquesta idea expressant que cal situar l'estudiant davant de reptes cada vegada més complexos, en relació amb el seu entorn social i familiar. En termes professionals comencen, en aquesta etapa, amb les seves primeres experiències laborals integrant-se en un món mitjançant nous rols i estils de vida. I és en aquest nou període que es produeixen canvis en tots els nivells, i la seva capacitat per afrontar-los ha de ser fonamental.

Davant d'aquesta complexitat és important anar teixint durant tot el període formatiu una orientació acadèmica i professional ajustada al col·lectiu, fase a fase, per preparar-los per al moment de la transició al mercat de treball. L'acostament al col·lectiu estudiantil consisteix a entendre'ls, conèixer el seu context, comprendre la seva realitat i la seva tipologia, entre d'altres elements, per guiar-los i orientar-los. El paper de les TIC també es considera fonamental, ja que el seu ús (en el format que sigui; blog, xarxes socials...) pot apropar l'estudiantat a una comunicació horitzontal i ajudar-los a compartir els seus centres, els seus aprenentatges, les seves qüestions i, en definitiva, les seves experiències. Compartir i mostrar poden portar, com deia Zabalza

(2011), a modalitats d'aprenentatge col·laboratiu entre ells en temps i llocs diferents.

Des del present projecte d'innovació, en què l'accent es posa en la mirada i la veu de l'estudiant sobre el seu procés d'aprenentatge durant el seu pas per les pràctiques, es generen les veus que, sens dubte, acompanyen el que s'esdevé en les nostres societats, des de la societat moderna fins a la societat de la informació i del coneixement. Són els joves els que parlen, la generació digital, la generació de Bolonya, la generació de l'era de la informació. Hem mirat de contextualitzar aquestes veus des de diversos interrogants: des de quina societat ens parlen? Quin mercat de treball es configura on duran a terme la seva carrera professional? Es fa necessari repensar el paper de pedagog i quin rol té el pràcticum. Considerem, doncs, que la veu dels estudiants ens porta una nova cultura, una nova configuració de subjectivitats a la qual, creiem, hem d'estar atents. És una mirada atenta a una realitat canviant, una mirada de vegades desorientada però, evidentment, delimitada per a la recerca d'un espai professional en una societat en transformació.

La societat de la informació i del coneixement ha dibuixat nous espais socials, s'ha produït un important canvi en els mercats de treball, que ens ha portat a re significar el lloc del pedagog en la societat actual. Apareix, així, un mercat laboral flexible i heterogeni on coexisteixen, en el mateix territori geogràfic o en la mateixa institució, lògiques del mercat laboral modernes i lògiques del mercat laboral de la societat del coneixement. Es juxtaposen, també, mercats laborals amb característiques molt diferents. En alguns àmbits laborals es manté una lògica pròpia de la modernitat: feines per a tota la vida, on s'ingressa amb una capacitació específica, on estan delimitats amb claredat els mèrits necessaris per accedir a la carrera laboral i continuar-hi.

D'altra banda, apareix un mercat laboral caracteritzat per una ràpida generació de nous llocs de treball, l'aparició de jaciments d'ocupació i la desaparició o reaparició d'altres. Aquest moviment es veu motivat i influït pel procés de globalització on diferents sabers i cultures es troben. L'heterogeneïtat es converteix, així, en un segell distintiu de la nostra època i que dona lloc a una flexibilitat més gran en la caracterització del perfil del professional. Acompanyant aquest moviment,

altres fenòmens estan reconfigurant, també, l'espai de la pedagogia en les societats actuals. La desigualtat social i cultural i els diferents desafiaments del mil·lenni (medi ambient, identitats nacionals, patriarcat, relació Estat-globalització, economies i cultures emergents, etc.) configuren un escenari que requereix professionals amb capacitats i competències intel·lectuals, emocionals, tècniques i ètiques que es puguin desenvolupar en contextos diferents i de canvi permanent. Es necessiten professionals que estiguin en constant formació, i de qui la **capacitat d'aprenentatge** sigui un dels eixos fonamentals del seu perfil professional (ANECA, 2007). Aquesta capacitat d'aprenentatge, la necessària formació permanent en tots els llocs de treball i l'heterogeneïtat en el món laboral configuraran nous espais per a la pedagogia.

Com s'ha pogut observar, el nostre estudiantat manifesta d'alguna manera aquesta transformació, ja que hi ha confusió i desconcert sobre el rol professional i sobre els àmbits professionals. I creiem que part d'aquesta inquietud es relaciona amb les característiques del mateix mercat laboral que la societat del coneixement posa en relleu.

Tradicionalment el paper de pedagog es relacionava, gairebé exclusivament, amb el sistema escolar. Per tant els currículums de la llicenciatura oferien, prioritàriament, formació per desenvolupar-se dins d'aquest àmbit. Actualment, a causa de la caracterització de la societat del coneixement, els àmbits d'actuació del pedagog s'han diversificat considerablement. L'any 2004 l'ANECA publica el primer volum del llibre blanc del Grau de Pedagogia i Educació Social, on es detallen cinc àmbits d'intervenció del pedagog, una llista de tasques i un desenvolupament de competències dels 10 perfils professionals presentats. Es comença a fer evident que la professió de pedagog es torna polivalent. El mapa professional s'ha ampliat, la societat del coneixement i la necessitat de l'aprenentatge permanent (*lifelong learning*) configuren nous espais i contextos professionals. Tal com ho recull el mateix llibre blanc, molts d'aquests perfils i tasques s'han pogut visualitzar tant a partir de la mateixa demanda dels centres de pràctiques com de les propostes dels estudiants.

Com ja hem comentat, el pràcticum de Pedagogia està compost per tres assignatures. La primera, a primer, PSL I, té com a objectiu oferir

un panorama del camp laboral dels pedagogs i dels seus diferents perfils. La segona, a tercer, PSL II, té com a objectiu oferir a l'estudiantat l'oportunitat de conèixer llocs de treball, és a dir, treballar per una altra entitat pública o privada (ocupador) o desenvolupar un projecte grupal d'emprenedoria (autoocupació), amb la finalitat de copsar la complexitat d'una organització, empresa, des de la concepció i l'inici. I, finalment, a quart es duen a terme pràctiques en una institució, PEX, amb l'objectiu fonamental que els estudiants s'integrin en una organització i comencin a desenvolupar-hi el paper professional. Visualitzem que al primer curs els estudiants no aconsegueixen assimilar l'amplitud de l'escenari que s'obre per a la pedagogia; de fet és molt difícil d'abastar, ja que està en permanent moviment. Al tercer curs, a PSL II, l'estudiant, en principi, té una visió crítica sobre la proposta que es fa des de la Facultat. La proposta de plantejar una emprenedoria des de la idea inicial, el finançament, el projecte, és rebuda sense gaire entusiasme. El lloc d'emprenedor no és, per dir-ho d'alguna manera, en una zona de confort. El nostre sistema educatiu últimament comença a situar l'estudiant en un lloc proactiu. No podem deixar d'assenyalar aquí la feina dels professors acompanyant i tutoritzant aquest procés, que culmina apoderant i satisfent els estudiants, tot i les inquietuds que desperta la proposta d'emprenedoria.

A l'últim any, l'alumnat fa les pràctiques en organitzacions. Hem observat que l'àmbit social ha crescut de manera significativa aquests darrers anys. A banda, la crisi econòmica ha deixat un percentatge significatiu de la població sense les eines necessàries per accedir a un mercat de treball més reduït, complex i diferent. Hi ha, per tant, rols professionals de la pedagogia que s'enquadren en el que es relaciona amb la inserció social i laboral d'aquest col·lectiu. En un altre sentit, també podem assenyalar que en els últims anys l'opció de triar l'organització en concret on duran a terme les pràctiques, el que nosaltres anomenem places autoassignades, ha anat creixent. L'estudiantat troba nous espais institucionals que ens fan repensar, conjuntament amb ells, en els seminaris, el paper que hi exerciran. Tant és així que anem incorporant nous desafiaments i repensant la formació dels i les professionals de la pedagogia i plantejant la necessitat que hi hagi més plasticitat en els plans d'estudi.

Com ja hem assenyalat, la formació permanent dels professionals és un requeriment bàsic de les nostres societats de la informació i del coneixement. És per això que el professional ha d'estar atent a les reconfiguracions de l'espai professional; ha de poder, per tant, repensar la seva pràctica, avaluar les seves competències i desenvolupar estratègies relatives a la seva constant formació. El pràcticum i fonamentalment l'assignatura de quart curs, les PEX, es converteix, així, en l'escenari ideal per a l'aprenentatge d'aquest procés reflexiu. És un espai de diàleg col·lectiu, on l'estudiant va trobant la seva pròpia veu, el seu propi discurs, sempre provisorí, sempre obert a nous replantejaments i camins, documentant, escoltant, preguntant, observant. Pot, així, des del seu propi procés, escoltar la seva veu i la dels seus companys per poder replantejar-les en els diferents escenaris que estan oberts a **pensar amb l'estudiant**.

Així doncs, el pràcticum, tal com l'entendem, és un procés de contacte amb la mateixa veu de l'estudiant; per això diem que és el protagonista d'aquest aprenentatge. És una escolta activa de la seva veu i de les dels seus companys i tutors. Podríem dir que, en finalitzar el procés de pràctiques, l'estudiant pot tenir una primera imatge de l'horitzó de possibilitats del seu perfil professional; horitzó que de vegades mareja, confon i que d'altres vegades es visualitza amb la mirada desconcertada de l'estudiant. No obstant això, és aquest desconcert el que possibilita l'obertura, el que ens fa reflexionar als propis tutors de pràctiques de la Universitat de Barcelona sobre nous àmbits, perfils i rols.

BIBLIOGRAFIA

- ANECA (2007). *El profesional flexible en la sociedad del conocimiento*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia. Disponible a: <<http://www.unizar.es/ice/images/stories/calidad/REFLEX-ANECApdf.pdf>>.
- Arnett, J. J. (2004). *Emerging adulthood: The winding road from the late teen through the twenties*. Oxford: Oxford University Press.
- Ashforth, B. E.; Fugate, M. (2001). «Role transitions and the life span». A: Ashforth, B. E. (ed.). *Role transitions in organizational life: An identity-based perspective* (p. 225-257). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Bauman, Z. (2001). *La sociedad individualizada*. Madrid: Cátedra.
- Barnett, R. (2002). *Claves para entender la universidad en una era de super-complejidad*. Madrid: Pomares.
- Cardenal, M. E. (2006). *El paso a la vida adulta. Dilemas y estrategias ante el empleo flexible*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas, Siglo XXI.
- Casal, J. (2001). «La transició dels joves a la vida adulta en el marc d'una societat en canvi». A: Brunet, I. (ed.). *Joves i transició al mercat laboral* (p. 35-65). Barcelona: ECSA.
- Cheung, C.; Guichard, S. (2009). «Understanding the world trade collapse». *OECD Economics Department Working Papers 729*. París: Organisation for Economic Co-operation and Development.
- Chickering, A. W.; Reisser, L. (1993). *Education and identity*. San Francisco: Jossey Bass.
- COPEC (2016). *El professional de la pedagogia i la psicopedagogia*. Barcelona: COPEC.
- Dias, G. F. (2010). «Supervisão clínica na RESAPES». A: Pereira, S. et al. (ed.). *Apoio Psicológico no Ensino Superior: modelos e práticas* (p. 22-39). Aveiro: RESAPES-AP.
- Diversos autors (2015). *Pràctiques externes. Grau de Pedagogia. Guia per a les organitzacions*. Barcelona: dipòsit digital de la Universitat de Barcelona. A: <<http://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/32365>>.
- Fugate, M.; Kinicki, A. J.; Ashforth, B. E. (2004). «Employability: A psycho-social construct, its dimensions, and applications». *Journal of Vocational Behaviour*, 65: 14-38.
- Georges, G.; Goldsmith, S. (2010). «Leading social innovation». *Innovations: Technology, Governance, Globalization*, 5 (2): 13-21. Disponible a: http://dx.doi.org/10.1162/inov_a_00008.

- González Pérez, M. A. (2015). «Enriquecimiento tecnológico y psicopedagógico del concepto de comunidades de práctica en la educación a distancia». *RED, Revista de Educación a Distancia*, 47 (7).
- Graell, M. et al. (2015). «Cotransferencia y partenariado en el marco relacional entre las organizaciones de prácticas y la universidad». *REIRE, Revista d'Innovació i Recerca en Educació*, 8: 205-216.
- Guichard, J. (2013). «Anticipar el propio futuro y orientarse al final de la adolescencia y en el momento de la emergencia de la edad adulta». A: Figuera, P. (coord.). *Orientación profesional y transición en el mundo global. Innovaciones en orientación sistémica y en gestión personal de la carrera* (p. 85-110). Barcelona: Laertes.
- Hall, D. T. (2002). *Careers in and out of organizations*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Harris, A.; McGregor, J. (2007). «Prefacio». A: Rudduck, J.; Flutter, J. *Cómo mejorar tu centro escolar dando la voz al alumnado*. Madrid: Morata.
- Kolb, D. (1984). *Experiential learning*. New Jersey: Prentice Hall Inc.
- Lent, R. W.; Brown, S. D. (2013). «Social cognitive model of career self-management: Toward a unifying view of adaptive career behaviour across the life span». *Journal of Counselling Psychology*, 60 (4): 557-568.
- Llanes, J. (2015). *Inserción profesional y gestión de la carrera de los titulados en Pedagogía* (tesi doctoral). Barcelona: Universitat de Barcelona.
- Loureiro, M. N. (2012). *Intervenções de carreira no ensino superior: Estudo da eficácia de um seminário de gestão pessoal de carreira* (tesi doctoral). Braga: Universitat del Minho, Escola de Psicologia.
- McAdams, D. (1995). «What do we know when we know a person?». *Journal of Personality*, 63: 365-396.
- Martínez, S.; Piqué, B.; Rajadell, N. (2015). «L'elaboració d'indicadors d'avaluació: un treball compartit amb estudiants universitaris». A: UNIVEST 2015. *V Congreso Internacional: Los retos de mejorar la evaluación* (p. 530-535). Universitat de Girona.
- Martínez, S.; Rajadell, N.; Aneas, A.; Vilà, R. (2016). «Repensar la profesión desde la formación y la práctica: las prácticas externas de Pedagogía». *Revista d'Innovació Docent Universitària*, 8: 98-108.
- Martínez, S.; Sáenz, A.; Ferrer, V. (2015). *Universitaris que col·laboren amb entitats socials. En el marc de la seva activitat acadèmica*. Barcelona: Taula d'Entitats del Tercer Sector Social de Catalunya.
- McGregor, J. (2005). *Students as researchers*. Cranfield: National College for School Leadership.

- O'Regan, M. (2009). *Career pursuit: Towards an understanding of undergraduate students' orientation to career* (tesi doctoral). Reading: Universitat de Reading, Centre de Suport i Desenvolupament de Qualitat.
- Pinheiro, M. R. (1994). *O domínio das emoções e o desenvolvimento da autonomia: Contributos para o estudo do desenvolvimento psicossocial do estudante* (tesi de màster). Coïmbra: Universitat de Coïmbra, Facultat de Psicologia.
- Potgieter, I. L. (2014). «Personality and psycho-social employability attributes as meta-capacities for sustained employability». A: Coetzee, M. (ed.). *Psycho-social career metacapacities* (p. 7-17). Londres: Springer.
- Puig, J. M.; Batlle, R.; Bosch, C.; Palos, J. (2006). *Aprentatge-servei. Educar per a la ciutadania*. Barcelona: Octaedro.
- Romero, S.; Álvarez, V.; Seco, M.; Lugo, M. (2014). *Programa de orientación para la elaboración del Proyecto Profesional y Vital*. Madrid: Ministerio de Economía y Competitividad.
- Savickas, M. L. et al. (2009). «Life design: A paradigm for career intervention in the 21st Century». *Journal of Vocational Behavior*, 75 (3): 239-250.
- Sayago, Z. B.; Chacón, M. A.; Rojas, M. (2008). «Construcción de la identidad profesional docente en estudiantes universitarios». *Educere. Investigación arbitrada*, 42: 551-561.
- Schlossberg, N. K. (2008). *Overwhelmed. Coping with life's ups and downs* (2a ed.). Plymouth: Evans.
- Shön, D. (1992). *La formación de profesionales reflexivos*. Barcelona: Paidós.
- Stryker, S.; Burke, P. (2000). «The past, present, and future of an identity theory». *Social Psychology Quarterly*, 63 (4): 284-297.
- Tejada, J. (2006). «El Pràcticum por competencias: implicaciones metodológico-organizativas y evaluativas». *Bordón*, 58 (3): 121-139.
- Tejada, J.; Ruiz, C. (2013). «Significación del Pràcticum en la adquisición de competencias profesionales que permiten la transferencia de conocimiento a ámbitos propios de la acción docente». *Profesorado. Revista de Currículum y Formación del Profesorado*, 17 (3): 91-110.
- Traveset, M. (2006). *La pedagogía sistémica. Fundamentos y práctica*. Barcelona: Graó.
- Vilà, R. et al. (2015). *PRAXIS: el Pràcticum al Grau de Pedagogia: mapa, simulació i immersió*. Barcelona: dipòsit digital de la Universitat de Barcelona. A: <<http://diposit.ub.edu/dspace/handle/2445/66171>>.
- Zabalza, M. A. (2011). «El Pràcticum en la formación universitaria: estado de la cuestión». *Revista de Educación*, 354: 21-43.

ANNEXOS

Els annexos del projecte d'innovació «Mirades, veus i posicionaments de l'estudiant en el seu procés d'aprenentatge. La interrelació entre les tres assignatures del pràcticum del Grau de Pedagogia» estan publicats al dipòsit digital de la Universitat de Barcelona, a: <<http://hdl.handle.net/2445/120560>>.

Annex 1. Plans docents de les assignatures del pràcticum

- Plans docents de les assignatures del pràcticum: PSL, PIP, PEX
- Preguntes als estudiants per a l'anàlisi dels plans docents

Annex 2. Qüestionari de competències

Annex 3. Projectes formatius

- Exemplar del projecte formatiu
- Anàlisi dels projectes formatius dels estudiants de PEX

Annex 4. Aplicació del DAFO

- Preguntes fetes als estudiants
- Anàlisi i síntesi dels diferents grups d'estudiants
- Anàlisi i síntesi global dels DAFO

Annex 5. Realització de la jornada del pràcticum

- Convocatòria de la jornada
- Resum de la jornada

Annex 6. Els grups de discussió

- Anàlisi general del grups de discussió amb els estudiants
- Anàlisi general del grup de discussió amb l'equip docent

Annex 7. Elaboració d'eines i criteris d'avaluació

- Exemple d'avaluació dels tutors de les organitzacions de pràctiques
- Exemple d'avaluació de les presentacions dels projectes d'implicació

Annex 8. Qüestionari en línia

- Correu als estudiants
- El qüestionari en línia
- Anàlisi del qüestionari en línia

NORMES PER A LA PRESENTACIÓ D'ORIGINALS PER A LA COL·LECCIÓ

http://www.ub.edu/ice/llobres/eduuni/Normas_presenta.pdf

NORMES PER ALS COL·LABORADORS

http://www.ub.edu/ice/sites/default/files/docs/normas_pres.pdf

EXTENSIÓ

Les propostes del Quadern no podran excedir **l'extensió de 50 pàgines (en Word)**, uns 105.000 caràcters, espais, referències, quadres, gràfiques i notes incloses.

PRESENTACIÓ D'ORIGINALS

Els textos han d'incloure, en format electrònic, un **resum** d'unes deu línies i tres paraules clau, no incloses al títol. Igualment han de contenir el **títol**, un **abstract** i tres **keywords** en anglès.

Per a les **formes de citar i referències bibliogràfiques** han de remetre's a les utilitzades en aquest *Quadern*.

AVALUACIÓ

L'acceptació d'originals es regeix pel **sistema d'avaluació externa per pars**.

Els originals són llegits, en primer lloc, pel **Consell de Redacció**, que valora l'adequació del text a les línies i objectius dels *Quaderns* i si compleix els requisits formals i els mínims de contingut científic exigint.

Els originals són sotmesos, en segon lloc, a **l'avaluació de dos experts**, especialistes en la temàtica de la qual tracta l'original i l'àmbit disciplinari corresponent. Els autors reben els comentaris i suggeriments dels avaluadors i la valoració final amb les esmenes i canvis que cal fer, si és el cas, abans de ser acceptat per a la seva publicació.

Si els canvis exigits són significatius o afecten bona part del text, el nou original és sotmès a l'avaluació de dos experts externs i d'un membre del Consell de Redacció. El procés es duu a terme com a «doble cec».

Revisors

http://www.ub.edu/ice/llobres/eduuni/Revisores_Octaedro.pdf

L'Institut de Ciències de l'Educació (ICE) de la Universitat de Barcelona inicià fa uns anys la publicació dels **QUADERNS DE DOCÈNCIA UNIVERSITÀRIA** amb l'objectiu de posar a l'abast del professorat universitari documents i materials de treball referits a temes relacionats amb la docència superior que facilitessin la seva formació, l'intercanvi d'experiències i la difusió de «bones pràctiques» docents. Amb aquests *Quaderns* pretenem estar atents als temes nous i emergents en l'actual conjuntura universitària, per tal de donar a conèixer i difondre iniciatives innovadores en el camp de la docència universitària, que responguin a les línies següents:

- Propostes de marcs de referència rigorosos i generals que ajudin a clarificar conceptes clau.
- Estratègies docents i bones pràctiques de planificació, metodologia i avaluació de l'ensenyament-aprenentatge, desenvolupades en contextos acadèmics específics i diversos.
- Tècniques i tàctiques, de marcat caràcter didàctic, presentades en materials i propostes concretes de treball i reflexió sobre la pràctica d'equips docents disciplinaris o interdisciplinaris.

